

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет соціальних наук

(повне найменування факультету)

Психологія

(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (роботи)

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему Психологічні особливості жінок середнього віку із різним ставленням до сучасних медико-косметологічних заходів коригування

зовнішності

(назва теми)

Виконав(ла): студент(ка) 2 курсу,

групи СНз-113м

Спеціальності 053 Психологія

(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)

Психологія

ДЕРКАЧЕНКО О.М

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Керівник ХРУСТАЛЬОВА М.С.

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Рецензент КОВАЛЬ В.В.

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет соціальних наук
Кафедра «Психологія»
Ступінь вищої освіти магістр
Спеціальність 053 Психологія
(код і найменування)
Освітня програма (спеціалізація) Психологія
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« 29 » серпня 2024 року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

ДЕРКАЧЕНКО Олександра Михайлівна

(ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи) Психологічні особливості жінок середнього віку із різним ставленням до сучасних медико-косметологічних заходів коригування зовнішності.

керівник проєкту (роботи) кандидат політичних наук, доцент ХРУСТАЛЬОВА Марина Станіславівна

(науковий ступінь, вчене звання, ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «02» вересня 2024 року № 358

2. Строк подання студентом проєкту (роботи) 11 грудня 2024 року

3. Вихідні дані до проєкту (роботи) 97 сторінок, 41 джерело, 9 рисунків, 13 таблиць, 6 додатків.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) було реалізовано ряд завдань: вивчено дослідження феноменів тіла та тілесної ідентичності в сучасній психології; виявлено особливості елементів самоідентичності, що пов'язані з феноменом зовнішності – компонентом образу Я сучасних жінок середнього віку; вивчено особливості феномену ставлення до власної зовнішності; здійснено емпіричне дослідження аспектів самоставлення та ставлення до медико- косметологічних заходів коригування зовнішності сучасних жінок; розроблена психоедукаційна програма адаптації сучасних дорослих жінок в умовах високотехнологічного сьогодення.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): Таблиця 2.1. Особливості вікового самоусвідомлення жінок з

різними оцінкою та досвідом медико-косметологічного коригування зовнішності; Таблиця 2.2. Особливості статево – гендерного визначення жінок із різними оцінкою та досвідом медико-косметологічного коригування зовнішності; таблиця 2.3. Особливості сімейного положення жінок із різними оцінкою та досвідом медико-косметологічного коригування зовнішності; Таблиця 2.4. Особливості роду зайнятості жінок із різними оцінкою та досвідом медико-косметологічного коригування зовнішності; Таблиця 2.5. Особливості категорій жінок за досвідом роботи у різних колективах з різними оцінкою та досвідом медико-косметологічного коригування зовнішності; Таблиця 2.6. Особливості ставлення до власної зовнішності жінок із різними оцінкою та досвідом медико-косметологічного коригування зовнішності; Таблиця 2.7. Особливості відношення до власної зовнішності протягом життя жінок із різними оцінкою та досвідом медико-косметологічного коригування зовнішності; рис. 2.1. Самоставлення жінок середнього віку по шкалах за тестом В.Століна, Р. Пантисєєва; рис. 2.2. Відношення «Самоповага I – досвід або планування коригування зовнішності» рис.2.3. Відношення «Аутосимпатія II – досвід або планування коригування зовнішності»; рис. 2.4. Відношення «Очікуване ставлення від інших III — дрсвід або планування коригування зовнішності», рис. 2.5. Відношення «Самовпевненність — досвід або планування коригування зовнішності»; рис. 2.6. Відношення «Самопослідовність — досвід або планування коригування зовнішності»; рис. 2.7. Відношення «Самозвинувачення — оцінка СД»; рис. 2.8. Відношення «Самозвинувачення — сила СД»; рис. 2.9. Відношення «Самозвинувачення — активність СД».

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1	ХРУСТАЛЬОВА М.С., доцент	23.09.2024	22.09.2024
2	ХРУСТАЛЬОВА М.С., доцент	07.10.2024	06.10.2024
3	ХРУСТАЛЬОВА М.С., доцент	21.10.2024	27.10.2024
Нормок-ь	КОВАЛЬ В.О., в.о.зав.кафедри	02.12.2024	04.12.2024

7. Дата видачі завдання «29» серпня 2024 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту (роботи)	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
1	Узгодження теми та затвердження завдання на дипломний проєкт(роботу)	29.08.2024	
2	Збір матеріалу та вивчення літературних джерелна дипломний проєкт(роботу)	30.08.2024	

3	Затвердження теми	02.09.2024	
4	Складання змісту	20.09.2024	
5	Виконання першого розділу	23.09.2024	
6	Виконання другого розділу	07.10.2024	
7	Виконання третього розділу	21.10.2024	
8	Формування висновків	28.10.2024	
9	Перевірка роботи керівником	01.11.2024	
10	Оформлення дипломного проєкту(роботи)	04.11.2024	
11	Нормоконтроль та перевірка на запозичення	08.11.2024	
12	Попередній захист дипломного проєкту(роботи)	11.12.2024	
13	Подання роботи на кафедру	10.01.2025	
14	Одержання відгуку та рецензії	13.01.2025	
15	Захист дипломної роботи		

Студент(ка) Олександра ДЕРКАЧЕНКО
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Керівник проєкту (роботи) Марина ХРУСТАЛЬОВА
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 97 с., 13 табл., 9 рис., 41 дж., 6 дод.

Об'єкт дослідження: психологічні особливості жінок середнього віку.

Предмет дослідження: особливості самоідентичності сучасних жінок у зв'язку з їхнім ставленням до власної зовнішності та сучасних медико – косметологічних заходів коригування зовнішності.

Мета дослідження: виявлення зв'язку елементів самоідентичності жінок середнього віку з діяльністю ідентифікації та самоідентифікації в сфері фізичного образу Я в залежності від факторів життєвого досвіду та ставлення до коригування зовнішності медико- косметологічним шляхом.

Методи емпіричного дослідження: «Тест-опитувальник самоставлення» В.В. Століна, С. Р. Пантілеєва і метод «Семантичного диференціалу» Ч. Осгуда в адаптації українських науковців С. Яновської, П. Севост'янова, Р. Туренко; розроблена авторська анкета – опитувальник; формувальний етап; статистичні – методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу отриманих даних.

В роботі досліджено особливості тілесної ідентичності, самоідентифікації, ідентифікації та феномену ставлення, що по'язані із зовнішністю – компонентом фізичного образу Я сучасних жінок середнього віку, розроблено та проведено емпіричне дослідження самоставлення жінок середнього віку та їхнього ставлення до сучасних медико-косметологічних заходів коригування зовнішності, висвітлені психологічні особливості сучасних жінок, пов'язані з оцінкою та досвідом коригування зовнішності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці психоедукаційних матеріалів та програми адаптації сучасних жінок у високотехнологічному сьогоденні.

ІДЕНТИЧНІСТЬ, САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ, ІДЕНТИФІКАЦІЯ,
ЗОВНІШНІСТЬ, СТАВЛЕННЯ, СУЧАСНА ЖІНКА, СЕРЕДНІЙ ВІК.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТІЛЕСНОГО АСПЕКТУ ІДЕНТИЧНОСТІ ЖІНОК СЕРЕДНЬОГО ВІКУ ТА ЇХ СТАВЛЕННЯ ДО МЕДИКО-КОСМЕТОЛОГІЧНИХ ЗАХОДІВ КОРЕГУВАННЯ ЗОВНІШНОСТІ	11
1.1 Дослідження феномену тіла та тілесної ідентичності в психології	11
1.2 Особливості формування ідентичності у зв'язку із феноменом зовнішності	16
1.3 Ставлення до медико-косметологічних заходів з корегування зовнішності як емоційно-мотиваційний зміст діяльності ідентифікації	23
2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ІДЕНТИЧНОСТІ ЖІНОК СЕРЕДНЬОГО ВІКУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЇХНЬОГО СТАВЛЕННЯ ДО МЕДИКО - КОСМЕТОЛОГІЧНОГО КОРИГУВАННЯ ЗОВНІШНОСТІ	27
2.1 Методико-методологічні особливості вивчення взаємозв'язку феноменів зовнішності та ідентичності	27
2.2 Характеристика обраних методів та процедури емпіричного дослідження	31
2.3 Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження	37
3. БІОТЕХНОЛОГІЇ ТА ЖІНОЧА ІДЕНТИЧНІСТЬ: ПОГЛЯД В ПЕРСПЕКТИВУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЖІНКИ В СЬОГОДЕННІ	58
3.1 Програма психоедукації для жінок: «Психологічна адаптація сучасної жінки в сьогоденні»	58
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	74

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає у вивченні ставлення людини сьогодення до феномену зовнішності та особливостей ідентичності сучасної жінки, яка має можливість миттєвого коригування рис обличчя шляхом медико-косметологічних технологій. Змога зробити обличчя позбавлене ознак старіння, швидка, іноді і кардинальна зміна рис зовнішності завдяки новітнім технологіям, – головні фактори, які вносять вагому новизну у вивчення аспектів ідентичності, що пов'язані з фізичним образом Я жінок середнього віку на тлі усвідомлення ними вікової трансформації зовнішності.

Чи стане медико-косметологічне коригування зовнішності з часом повсякденною процедурою для більшості жінок, як, наприклад фарбування сивини і як це позначиться на балансуванні психологічної проблематики вікових переходів від молодості до старості людини найближчого майбутнього, науковцям ще доведеться вивчати. Але саме зараз є можливість дослідження трансформації вже досить розглянутої і описаної природи ідентичності людини, яка формувалася ще до появи інтернет реальності та прогресивного прориву технологій в сфері медицини з боку коригування тілесних вад, що значно підвищило якість активного життя людини, естетичних еталонів особи цифрової епохи, потужній хвилі соціальної об'єктивації тіла і зовнішності, глобальної моди тощо.

Крім того, тіло і зовнішність, будучи аспектами тілесної ідентичності завжди перші на межі зорового впізнання і емоційного сприйняття – Я, Я і Інший, Інший і Я, Я серед Інших, і в цьому криється специфічність самоусвідомлення фізичного прояву - в постійній самоідентифікації людини в призмі візуальних контактів. Ідентифікація через феномен зовнішнього вигляду опрацьовує багато аспектів особистісної ідентичності: сімейно-родова, статево-рольова, вікова, професійна, соціально-стратова та інші приналежності передаються в міжособистісній перцепції, атракції та невербальній комунікації. Отже, люди бачать один одного і в підсвідомості

розгортається діяльність ідентифікації, підкріплена емоційним змістом ставлення до вигляду іншого і до себе. Крім того, в сучасному мультикультурному соціальному середовищі люди схильні до стереотипного судження про партнерів з комунікації на основі зовнішнього вигляду. Відомості про цей феномен вдало використовуються маркетинговими технологіями, які рекламою атрибутів зовнішнього вигляду успішної особи влучають в емоційну сферу людини, тим самим стимулюють процес ідентифікації і мають комерційний успіх. Можна відзначити, що сьогодні зовнішність, яка зазнала медико-косметологічного коригування стала атрибутом особи, що має можливість подолати старіння.

Проте, вікове перетворення тіла і зовнішності, яке свідчить про невинність процесу переходу від молодості до зрілості на шляху до старості – факт, який самоусвідомлюється людиною найшвидше.

Для обґрунтування доцільності даного дослідження, слід зазначити вагомий аспект психологічної проблематики вікової адаптації сучасної дорослої, діяльної жінки, яка опиняється перед негативним ставленням суспільства до проявів фізичного старіння. Це значною мірою дезорієнтує багатьох жінок середнього віку, породжує атмосферу психологічної нестійкості, недосконалості, розгубленості, дезінтеграції особистості, розмиває орієнтири в індивідуально – особистому та віковому розвитку. Можливо медико-косметологічне коригування зовнішності з часом стане простим рішенням цієї проблеми, за умов чи погодиться внутрішня психологічна природа жінки, тому що жінка біологічно «закодована» у фази життя, які пов'язані з фертильністю, материнством, на які відводиться природою певний час життя і ритми, й така психофізіологічна даність є сутнісною в тілесній, статевій, віковій ідентичностях дорослої жінки.

Мета дослідження – виявлення зв'язку елементів самоідентичності жінок середнього віку з діяльністю ідентифікації та самоідентифікації в сфері фізичного образу Я в залежності від факторів життєвого досвіду та ставлення до коригування зовнішності медико- косметологічним шляхом.

Задля досягнення мети дослідження були визначені наступні завдання:

1. Вивчити дослідження феноменів тіла і тілесної ідентичності в психологічних наукових джерелах, виявити особливості елементів самоідентичності, що пов'язані з феноменом зовнішності - компонентом образу Я сучасних жінок середнього віку.
2. Вивчити особливості феномену ставлення до власної зовнішності і його вплив на діяльність ідентифікації і самоідентифікації жінок середнього віку.
3. Підготувати і провести емпіричне дослідження аспектів самоставлення та ставлення до медико-косметологічних заходів коригування зовнішності жінок середнього віку.
4. На основі результатів дослідження розробити психоедукаційну програму адаптації сучасних дорослих жінок в умовах високотехнологічного сьогодення.

Об'єкт дослідження: психологічні особливості жінок середнього віку.

Предмет дослідження: особливості самоідентичності сучасних жінок у зв'язку з їхнім ставленням до власної зовнішності та сучасних медико-косметологічних заходів коригування зовнішності.

В теоретичній базі дослідження були розглянуті роботи Р. Бернса, В. Мухіна, Ж. Піаже, С. Рубінштейна, І. Сеченова, Р. Меєрович, М. Мдівані, Е. Соколовой, Л. Виготського, присвячені вивченню феномену тілесної ідентичності; напрацювання Е. Еріксона, К. Роджерса, М. Мацумото у вивченні феномену ідентичності, Я-концепції і кореневих понять самоусвідомлення індивіда в процесі особистісного розвитку; філософські погляди на феномен тілесності і соціальної об'єктивації тіла Е. Гуссерля, М. Фуко, Е. Дюркгейма; ґрунтовні роботи по вивченню феномену ставлення до власної зовнішності А. Гавриленко, Д. Узнадзе, Н. Сарджвеладзе, М. Мясіщева; у контексті розгляду зовнішності як соціального об'єкта (у якому тіло аналізується як об'єкт соціальної комунікації і перцепції) підходи Т.В. Говорун, Є.С. Креславського, А.Ш. Тхостова розкривають декілька

напрямків вивчення феномену зовнішності; роботи Е. Сайко, И. Кона, С. Сабкина, присвячені вивченню механізму ідентифікації в формуванні елементів ідентичності.

Методи емпіричного дослідження: «Тест-опитувальник самоствавлення» В.В. Століна, С. Р. Пантілеєва і метод «Семантичного диференціалу» Ч. Осгуда в адаптації українських науковців С. Яновської, П. Севост'янова, Р. Туренко; розроблена авторська анкета - опитувальник.

Емпірична база дослідження. Вікова категорія вибірки досліджуваних жінок середнього віку обрана з припущенням щодо динаміки аспектів ідентичності у зв'язку з усвідомленням істотних змін зовнішності у другій половині життя, вибірка формувалась на базі соціальних мереж дослідниці.

Апробація дослідження пройшла на міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених на базі НУ «Полтавська політехніка ім. Юрія Кондратюка», на момент захисту роботи збірник матеріалів конференції знаходиться у друкуванні.

Практична значущість результатів дослідження. Результати дослідження та висновки до нього можуть використовуватись науковцями для подальшого вивчення особливостей ідентифікації та самоідентифікації сучасник жінок середнього віку в сфері фізичного образу Я під впливом загально-соціальної тенденції до коригування зовнішності медико-косметологічним шляхом; в розділах психології, що займаються дослідженнями вікової проблематики сучасної людини; практикуючими психологами різних шкіл і модальностей для більш глибокого розуміння аспектів ідентичності сучасної жінки, що пов'язані з феноменом зовнішності; широким колом спеціалістів при розв'язанні проблем особистості в період середньовікової кризи.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТІЛЕСНОГО АСПЕКТУ ІДЕНТИЧНОСТІ ЖІНОК СЕРЕДНЬОГО ВІКУ ТА ЇХ СТАВЛЕННЯ ДО МЕДИКО-КОСМЕТОЛОГІЧНОИХ ЗАХОДІВ КОРЕГУВАННЯ ЗОВНІШНОСТІ

1.1. Дослідження феномену тіла та тілесної ідентичності в психології

Предметом даного дослідження зазначені особливості ідентичності сучасних жінок, які обумовлюють їхнє ставлення до власної зовнішності та сучасних медико - косметологічних заходів коригування зовнішності.

Таким чином, щоб дістатися кореневої проблематики аспектів ідентичності, що пов'язані з тілом і зовнішністю, теоретичне дослідження доцільно почати з аналізу наукових джерел, що присвячені вивченню психологічних аспектів тілесного буття людини.

Відправною точкою теоретико-аналітичної розвідки в межах теми даної роботи є факт, який не потребує доказів - людина існує завдяки тілесному втіленню, до того ж тіло впродовж життя зазнає суттєвих трансформації, звичайно - вікових змін.

Проблема взаємозв'язку психіки і тіла людини має широкий діапазон вивчення в гуманітарних науках і ще за часів античності турбує філософів, творців великого мистецтва, лікарів, дослідників природи людини в процесі еволюції. Аристотель, Сократ, Леонардо да Вінчі, Гіппократ, Мікеланджело надавали фізичній оболонці певної уваги у міркуваннях про єдність або відокремленість душі, розуму і тілесної природи людини.

З тих пір сучасне наукове пізнання людини дещо просунулось у вивченні узгодженості та цілісності фізичного, психоемоційного та розумового проявів в процесі життєдіяльності індивіда, але аналітичний перегляд літературних джерел свідчить, що лише в останні десятиріччя наукова психологія активізує свою діяльність у просторі тіла сучасної людини.

В наукових психологічних підходах вивчається феномен тіла і спостерігається різноголосся авторів у визначенні цього поняття: схема тіла, образ тіла, фізичне (тілесне) «Я», тілесна ідентичність, «тілесний досвід», «концепція тіла» тощо [1-3]. Предметом дослідження виступає не саме фізичне тіло, а усвідомлення людиною своєї тілесності. Широке коло визначень зумовлене тим, що психологією тіло розглядається в декількох контурах вивчення: як психосоматичний профіль індивіда, як джерело інформації про особистісні характеристики людини, як культурний символ та як об'єкт соціальної комунікації і перцепції.

Узагальнено, феномен тіла поєднує в собі потрібну природу людини – фізичне тіло, психіку та соціальний прояв [4-6].

Феномен тіла виникає і стає можливим для усвідомлення в процесі будь-якого, народженого внутрішніми стимулами діяльнісного прояву, який засвідчує факт автентичного існування людини як для неї самої, так і для оточення. За допомогою тіла людина контактує з навколишнім світом, пред'являє себе у взаємодіях, самовизначається, втілюється як особистість в умовах певного соціокультурного контексту. Тіло і все, що з ним пов'язане є одним із основних способів індивідуального автентичного самовиявлення людини [7].

Задля більш широкого розуміння феномену тіла у заломлені поглядів гуманітарних наук, треба зробити стислий огляд ґрунтовних філософсько-культурологічних вчень. Отже, яскравий представник західної філософії Е. Гусерль в своєму дослідженні тіла і тілесності розглядає тіло в контексті життєвого світу та інтенціонального тіла, як такого, що здатне скеровувати свої зусилля на речі і усвідомлювати їх. В його розумінні тіло виявилось в центрі світу, який конструюється усвідомленим тілом. Філософ і культуролог М. Фуко доводив, що тіло інтегроване у широку «мікрофізику влади», тобто тіло ним розглядається крізь призму систем влади та соціальних практик. Він визначає тіло як матеріал, на якому зафіксовано норми. Ж. Бодрійяр розглядає тіло як фетиш і капітал, називає його одиницею товарно-знакових відносин

споживацького (постмодерного) суспільства, ототожнюючи поняття «мода» та «гіперсексуальність», соціолог Е. Дюркгейм бачив у тілі «чинник індивідуації». Психоаналітик, філософ-дослідник глобальної культури людства К.-Г. Юнг приділяв багато уваги вивченню людської природи психічного тяжіння до цілісності та неперервності індивідуального розвитку в безумовній «вбудованості» у філогенез і доводив в своїх теоретичних трактатах, що тіло може включати в себе не тільки власне «Я», але й «Я Іншого» та архетипи колективного несвідомого. З. Фройд, Г. Калеро, А. Піз розглядали тіло в контексті невербальної комунікації між людьми. [8]

Наведені вище інтенції видатних наукових умів щодо феномену тіла не вносять конкретики в розуміння цього явища з психологічної точки зору, проте освітлюють сталу тенденцію соціальної об'єктивації тіла. Як доводить А. Гавриленко, яка конвертує феномен тіла у фізичний образ «Я» «найчастіше цей компонент розглядається лише як основа формування самосвідомості на ранніх етапах онтогенезу. Його подальша роль у загальній структурі еволюції «Я-концепції» або опускається, або в найзагальнішій формі констатується, що фізичне «Я» – складний біосоціальний конструкт». Втім, її думки, в яких вона вважає фізичне «Я» структурною складовою «Я-концепції» задають суто психологічний напрямок даному дослідженню, відштовхнувшись від соціальних аспектів феномену тіла. Таким чином, за А. Гавриленко - усвідомлення фізичного образу «Я» відбувається через побудову схеми тіла, образу тіла, загального вигляду в цілому [9].

Більш докладно цю концепцію розгортає В. Шонфельд, який до складу образу «Я» відносить: актуальне суб'єктивне сприйняття тіла (як зовнішності, так і здатності до функціонування); інтерналізовані психологічні фактори, що є результатом власного емоційного досвіду індивіда; соціологічні фактори, пов'язані з тим, як батьки і суспільство реагують на індивіда; ідеальний образ тіла, який міститься в установах по відношенню до тіла і пов'язаний з відчуттями, сприйняттями, порівняннями та ідентифікаціями власного тіла з тілами інших людей [10].

Більшість авторів вказують, що тілесне «Я» (body self) є компонентом «Я-концепції» (поряд із соціальним «Я», духовним «Я», культурним «Я», гендерно-рольовим «Я» тощо), та відповідає за когнітивний і емоційний супровід фізичного функціонування, надає регулятивний ефект і здійснюється в процесі внутрішнього діалогу з образом «Я», з самим собою про тіло. Механізм саморегуляції тілесного відбувається в такій послідовності: знання – відношення – увага – внутрішнє відчуття – внутрішній діалог.. Внутрішній діалог з тілесним Я передбачає два суб'єкти, як «Я в тілі» і «Я тіло» [11].

Від моменту народження до старості тіло людини зазнає істотних трансформацій і цей процес неминуче супроводжується змінами тілесного «Я». Фізичні зміни обличчя й тіла суттєво впливають на самовідчуття й вимагають певного часу для того, щоб стати частиною образу «Я». Час потрібен, щоб відбулось прийняття змін і інтеграція цього усвідомлення в уявлення індивіда про самого себе.

Дослідження проблематики феномена тіла в руслі психології висвітлює певну динаміку самосвідомості, що пов'язана з тілом (відчуття тіла, ставлення до нього протягом життя тощо). Отже, психосоматична єдність людини в призмі наукової психології зумовлена явищами свідомості або вищої психічної діяльності, при цьому саме тіло, як об'єкт дослідження відокремлюється в бік когнітивного, соціального, культурологічного, філософського пізнання та визнається натурально організованим та природно готовим до життя [3,12].

Для подальшого дослідження феномену тіла з попередніх відомостей обрано спиратися на поняття «фізичний образ Я» і «тілесна ідентичність». Вони найбільш точно відповідають ідеї вивчення психологічних особливостей дорослих жінок саме в період ймовірної кризи ідентичності середнього віку і не можна не вдатися до припущення, що вікові тілесні зміни є вагомим чинником специфічних внутрішніх переживань, які спонукають до вибору медико-косметологічного коригування зовнішності.

Тілесна ідентичність займає певне місце серед низки ідентичностей. Вона є одним із перших, базових етапів у конструюванні як ідентичності, так і самоідентичності. Тіло, при цьому зовнішність як феномен і об'єкт передує в багатьох моментах, є єдиним видимим аспектом, посередництвом якого індивід виявляє свою ідентичність.

Тіло служить єдиним постійним фактором «серед мінливих ідентичностей: матеріалом, реально відчутним підґрунтям, умістилищем, носієм і виконавцем духівниці всіх минулих і теперішніх ідентичностей» [13].

У визначенні ідентичності в наукових колах спостерігається суттєва неузгодженість у трактуванні. Феномен, концепт або конструкт – сутність поняття відбивається в визначеннях залежно від дисциплінарного контексту вивчення та кута погляду науковця на ідентичність.

Етимологія слова «ідентичність» (від лат. *identicus* – однаковий, тотожний) має подвійне трактування: перше – тотожність особи самій собі, антиномією у цьому розумінні для нього є слово «інший»; друге – виняткова однаковість з кимось або чимось.

Поняття «ідентичність» може мати й інше значення – унікальність, справжність (лат. *ipse*, англ. *selfhood*, нім. *Selbstheit*). Така інтерпретація співзвучна з міркуваннями М. Хайдеггера. Він використовує поняття «тожсамість» для позначення буття «Я» (само-буття), тобто такого сущого, яке може сказати: «Я» [14].

В західноєвропейських мовах ідентичність (англ. *identity*, фр. *identité*, нім. *Identität*), на відміну від українського і російського відповідників, означає не тільки «тотожність» і «автентичність», а й «особу», «особистість».

В науковій літературі поняття «ідентичність» безпосередньо пов'язане з поняттям «ідентифікація». Термін «ідентифікація» походить від пізно-латинського *identificare* – в прямому розумінні означає ототожнення, уподібнення, впізнання, встановлення збігу об'єктів. У «Філософському енциклопедичному словнику» ідентифікація має визначення як «дія, спрямована на встановлення ідентичності» [15]. Тобто, ідентифікація

(самоідентифікація)- спеціальні дії з метою співвіднесення одного суб'єкта з іншим, процес виявлення спільних або специфічних ознак, рис. В той же час ідентичність набуває ознаку даності, що складається з сукупної єдності ідентифікації (самоідентифікації).

1.2. Особливості формування ідентичності у зв'язку із феноменом зовнішності

Термін «самоідентифікація» в науковій психологічній літературі вживається набагато рідше ніж «ідентифікація». Але самоідентифікація має свою специфічну феноменологію, яка проявляється в спеціально організований індивідом діяльності з метою саморозуміння. самототожності, самосприйняття, усвідомлення своєї унікальності, цілісності, цінності, проявлення себе у світі з усвідомленням його природній цілісності [16].

Можна сказати, що самоідентифікація – внутрішньо мотивована діяльність особистості на підтримку ідентичності як цілісного самоусвідомлення особистості у різноманітні оточуючого світу.

Розуміння процесів самоідентифікації та ідентифікації розкривають зміст виникнення, розвинення, збереження ідентичності, динаміку її структурних компонентів. Саме унікальний набір ідентифікацій обумовлює та узгоджує внутрішні феномени самовизначення, тотожності, самовідношення, самоствавлення тощо. Отже, можна дійти висновку, що самоідентифікація – це в певному розумінні внутрішня проміжна інстанція між ідентичністю, яка є більш усталеною і загальною психологічною концепцією індивіда у широкому полі соціальних контактів та ідентифікаціями, якими постійно опрацьовується нестійка і перманентно змінювана навколишня дійсність для встановлення подібності та балансу самототожності.

Треба відзначити, що в наукових психологічних напрацюваннях ідентичність і ідентифікація тісно сплетені з поняттям «Я–концепції». Е. Еріксон в своїх роботах, на які спираються багато науковців, що вивчають

ідентичність, інтерпретував проблематику «Я-концепції» через Его-ідентичність. Він зазначає, що передумовою появи Его-ідентичності постає ідентифікація, яка формується під впливом певної культури. Е. Еріксон, визначаючи ідентичність, описує її в кількох аспектах, від усвідомленого відчуття власної унікальності до відчуття внутрішньої тотожності з певною групою людей, доводить, що формування Его-ідентичності триває протягом усього життя людини і проходить ряд стадій [17].

Разом з тим, К. Роджерс наголошує, що «Я-концепція» не підлягає конкретному визначенню, оскільки до її структури належать і несвідомі процеси, що робить неможливим точне наукове трактування. Але, з іншого боку «відомі характеристики повноцінно функціональної особистості самоспричиняють актуалізацію процесів не тільки особистісного ототожнення (самоідентифікації), а й соціального, що знаходить інтегральне формовиявлення у самотворенні «Я-концепції» людини як динамічному взаємодоповнюванні її розвиткових модальних складових, щонайперше «Я-реального» і «Я-ідеального», «Я-ставлення» і «Я-вчинку», «Я –фізичного» і «Я-духовного» [18].

Науковий зміст Я-концепції розширюють думки Д. Мацумото, в яких він зазначає, що культура має визначальний вплив на форми індивідуальної активності та формування певної «Я-концепції». Він описує модель впливу культури на дії, поведінку, думки і відчуття людини посередництвом Я-концепції, а вона зі свого боку обумовлює індивідуальну поведінку у соціумі [19].

Можна констатувати, що тіло - це перше, що людина від народження пізнає, поступово розуміє його кордони та властивості, нарощує за допомогою нього когнітивний, емоційний, чуттєвий досвід первинного самоусвідомлення. Перші кроки самоідентифікації, як передумови ідентичності, відбуваються шляхом ідентифікації індивіда зі значимими об'єктами через виявлення подібності та відмінності саме у фізичному тілесному вимірі. В такий спосіб, від народження тілесність стає базовою

характеристикою людини, що доповнює природне, готове до життя фізіологічне тіло.

Отже, самоідентифікація на тілесному рівні найбільш раннє переживання приналежності до інших за наочними фізичними ознаками та унікальної самототожності водночас. Зовнішність дорослої людини, як фізичний (тілесний) аспект ідентичності під таким кутом погляду на феномен самоідентифікації є самою видимою ознакою як відмінності, унікальності і самототожності так і подібності іншим, через природні та набуті зовнішні ознаки приналежності до певних соціокультурних явищ, таких як мода, стратифікація, статево-рольова, вікова категоризація тощо.

До того ж, риси, особливі прикмети, зміни зовнішності легко відстежуються завдяки наочності, ми бачимо себе та один одного і це стимулює постійний процес ідентифікації, який опрацьовує самоідентифікацію/ідентичність. Загальний процес виглядає так - зміни, яких зазнає особистість, відображаються через тілесне, або фізичні зміни передують внутрішнім трансформаціям самоусвідомлення.

У феномені ідентифікації відображено вплив, здійснюваний одним індивідом на іншого (інших). Ідентифікація проявляється в прагненні цього іншого (інших) наслідувати певні поведінкові чи особистісні характеристики особи, яка впливає, і відтворювати їх у своїй поведінці.

В контексті вивчення аспекту зовнішності, з урахуванням попередніх висновків, можна зробити наступні: в загальному психічному метаболізмі ідентичності, ідентифікація за зовнішніми фізичними ознаками діє за первинним механізмом тілесного ототожнення – самоототожнення.

Ідентифікація характеризується двома основними рисами: по-перше, вона здійснюється цілеспрямовано і, по-друге, реалізується за допомогою певних символічних засобів. Процес ідентифікації водночас і об'єктивний (визначається об'єктивними чинниками), і суб'єктивний (зумовлюється усвідомленням суб'єктом своєї ідентичності). Суб'єктивний аспект ідентифікації полягає головним чином у тому, як людина самоототожнює себе

і як це самоотожднення сприймають та визнають інші – «чужі». Тому в процесі ідентифікації варто розрізняти її суб'єкт і об'єкт, або, в інших термінах, «себе» й «іншого».

В контурі вивчення проблематики ставлення жінок до явища естетичного коригування зовнішності, увагу привертає напрацювання Ч. Кулі, його погляди і внесок у розробку «Я – концепції» з урахуванням аспекту зовнішнього прояву у контакті з «іншим». Отже, Ч. Кулі першим звернув увагу на значення зворотного зв'язку, що суб'єктивно інтерпретується, і одержується людиною від інших людей – головне джерело інформації про власне «Я». Ч. Кулі розробив теорію «дзеркального Я», згідно з якою уявлення індивіда про те, як його оцінюють інші, істотно впливають на його «Я-концепцію» [20]. Ч. Кулі писав: «Ми бачимо наше обличчя, фігуру, одяг в дзеркалі, цікавимося ними, оскільки все це наше, буваємо задоволені чи ні відповідно до того, яким ми хотіли б їх бачити, точно так в уяві сприймаємо в свідомості іншого деяку думку про наш вигляд, манери, наміри, справи, характер, і це самим різним чином на нас впливає».

В середині минулого сторіччя теорія «дзеркального Я» була базовою у безлічі експериментальних досліджень, які з'ясовували залежність самосвідомості від думки оточуючих. Результати цих досліджень показували, що під впливом сприятливих суджень оточуючих самооцінка підвищується, несприятливих – знижується, при чому нерідко змінюється і самооцінка тих якостей, які не були оцінені з боку.

Треба відзначити важливі умови, які детермінують процес ідентифікації – це знання індивідом де закінчуються його «Я» і починається хтось «Інший». Ці межі добре усвідомлюються на фізичному рівні – тілесна оболонка як носій та вмістилище ідентичності, але саме через невідмінну видимість, тіло та зовнішність постійно виступають як стимули для ідентифікації власної та

«Іншого». Процес ідентифікації починається від народження, і поступово із спонтанного перетворюється у більш-менш усвідомлений [21].

В процесі життєдіяльності людина поступово набуває соціальне тіло, яке існує на межі фізичного тіла та тілесного образу «Я». Модель соціального тіла узгоджується через певну множинну ідентифікацію.

Визначення ідентифікації, що є нині (зокрема у психології), можна умовно розділити на три основні групи:

- як процес копіювання суб'єктом думок, почуттів, дій другої особи як моделі, процес засвоєння цінностей, норм, ідеалів, ролей і моральних якостей значущого іншого, що поєднується з проявом до нього симпатії і згодою на його контроль;
- як процес уподібнення значущому іншому, що супроводжується засвоєнням його цінностей, поглядів, настанов, специфічних форм поведінки;
- як процес ототожнення суб'єкта з іншою особою, при цьому або підкреслюється необхідність наявності емоційних зв'язків між взаємодіючими індивідами як важлива умова ідентифікації, або сам феномен ідентифікації описується переважно як емоційний. Найбільш виразно емоційне трактування ідентифікації виявляється у зарахуванні її до розряду феноменів, які мають виражену емпатійну природу. Але не слід забувати про глибинний послідовний зв'язок процесу ідентифікації з феноменами самоідентифікації та ідентичності, які набувають все більший вагомий вплив на мотиваційний зміст діяльності ідентифікації в процесі особистісного розвитку [22].

Окремо слід згадати два важливих компонента ідентичності, які притаманні всім індивідам та апріорі зав'язані на фізичному образі «Я» – це статево-рольова (гендерна) ідентичність та вікова ідентичність.

Означені феномени проявляються в усталеному самоусвідомленні себе чоловіком або жінкою за статевими ознаками і динамічним – за фізичними віковими змінами зовнішності.

Первинною в онтогенезі індивіда є статева ідентифікація. Вона полягає в усвідомленні ним своєї статевої належності, в засвоєнні відповідних звичок

і стилю поведінки, а також психосексуальної орієнтації (інтерес до протилежної статі). Поняття статевої належності як незворотної властивості формується приблизно у 6–7 років, і якраз тоді починається процес статевої диференціації. Статеве дозрівання по-новому актуалізує для молодшої особи питання статевої ідентифікації. Виникають складніші критерії, що характеризують чоловіка й жінку. За такими самими критеріями людина починає оцінювати своє тіло й зовнішність. Зазначимо, що статеві ідентифікації є найбільш важливою умовою формування особистісної ідентифікації індивіда [23].

Безперервний перебіг життя передбачає, що людина в процесі дорослішання та старіння буде переходити з однієї вікової групи до іншої, з однієї категорії - в іншу, що має супроводжуватися змінами її самосприйняття та ідентичності, а саме – її вікової складової. Сучасні науковці все частіше відмовляються від одновимірного визначення віку особистості і звертаються до трактування його через соціально-психологічну призму. Таким чином виникає вікова ідентичність. Невпинно дорослішаючи та старіючи, людина набуває все старшого хронологічного віку. Власне хронологічний вік особистості є одним з найочевидніших маркерів її розвитку. Проте, усвідомлення вікових тілесних змін активує діяльність ідентифікації, мотиваційний зміст якої має суперечливий та взаємозалежний зміст: фізичного образу «Я», що містить уявлення про молоде тіло і культурно-соціальних очікувань щодо зовнішнього вигляду зрілої людини. В буденному житті індивіди використовують хронологічний вік для категоризації інших, визначення, до якої вікової групи відносяться вони самі та їх партнери по взаємодії. До кожної такої групи існують певні очікування, обумовлені культурним та історичним контекстом, що стосуються зовнішності, поведінки, цінностей та інтересів тощо.

Отже, зробити проміжне підсумування теоретичних відомостей стосовно феномену тіла у структурі ідентичності можна цитатою з дисертаційної праці В.Ф. Калуги: «Найпевнішими підставами для виявлення

індивідом власної окремішності з наступним встановленням факту онтологічної унікальності, очевидно, є тіло в поєднанні з безперервним тягарем переживань, фіксованих як за допомогою внутрішнього діалогу, так і образного мислення або споглядання, котрі знаходять своє впорядковане відображення у приватній історії. При цьому під тілом розуміється перш за все те, що характеризується чіткими межами в часі і просторі, а ще є джерелом відчуттів, котрі виникають внаслідок впливу на тіло навколишнього середовища у вигляді різноманітних подразнень, а також процесів, що відбуваються в самому тілі. Останнє породжує низку ідентифікаційних маркерів, які дозволяють індивіду встановлювати власні та інших характеристики» [24].

Кожна людина в певному соціальному сенсі і є тіло. Тіло як об'єкт є невід'ємним виміром виявлення людини у світі, тіло на межі у взаємовідносинах між індивідами та навколишнім світом і цей факт фізичної відокремленості від інших, з одного боку, сприяє утворенню автентичного самоусвідомлення, з іншої сторони, у процесі порівняння виникає феномен ідентифікації.

Самоідентифікація, як процес встановлення тотожності за допомогою внутрішньо мотивованих дій відбувається у двох напрямках: ототожнення себе з навколишніми об'єктами з метою інтеграції в оточення та самоототожнення. Будь-які тілесні зміни, незалежно від причин їх появи, неодмінно мають вплив на самоусвідомлення індивіда, відображаються у структурному елементі самоідентичності – фізичному образі «Я», та створюють нові аспекти буття людини. Якість цього процесу залежить від індивідуальних психологічних особливостей, внутрішніх (усвідомлених чи ні) сенсів та мотивів, ступеня саморефлексії, тиску культурно-соціального контексту. Отже, наведені відомості вказують, що психологічні особливості жінок середнього віку із різним ставленням до коригування зовнішності треба розглядати як внутрішні аспекти самоототожності з боку тілесної ідентичності. В той же час, під впливом соціальних явищ (сучасних еталонів зовнішності),

жінка стикається з феноменом ідентифікації, і якщо усвідомлює це – опиняється перед вибором, куди спрямувати дії ідентифікації.

1.3. Ставлення до медико-косметологічних заходів з корегування зовнішності як емоційно-мотиваційний зміст діяльності ідентифікації

Ставлення є суб'єктивним відображенням індивідом дійсності і обумовлює результат взаємодії з об'єктами і явищами навколишнього світу. Усвідомлення свого ставлення до зовнішнього оточення породжує певні емоції та почуття, які стимулюють особистісну діяльність [25]. За таким трактуванням, феномен ставлення є спорідненим до поняття самоідентифікації, яке було розглянуто в попередньому теоретичному розділі. Якщо самоідентифікація - це спеціальна діяльність, що сприяє ідентичності, то можна вважати, що ставлення обумовлює в деякій мірі специфічність внутрішнього мотиваційного змісту до конкретних дій ідентифікації.

Сутність поняття «ставлення особистості» полягає в тому, що особливість індивіда проявляється через емоційні реакції, вподобання, інтереси, які відображають саме ставлення до дійсності і продовжуються в різноманітні діяльності, що відображає чим особистість цікавиться, чому надає перевагу [26].

Таким чином, вивчення ставлення жінок до медико-косметологічного коригування зовнішності допоможе висвітлити внутрішньопсихічні аспекти, що задають динаміку самоідентифікації в період середньої зрілості під впливом усвідомлення вікових тілесних змін. Тобто, чи буде жінка коригувати зовнішність штучними методами чи відмовиться – можна розглядати як діяльнісний акт з метою самоідентифікації, якому передуює особистісне ставлення до власного тіла і зовнішності, сучасних естетичних еталонів людського тіла та інших соціальних явищ, таких як мода, ейджизм, статево-гендерні ознаки та моделі поведінки, зовнішність, як атрибут приналежності до певної страти тощо.

Вивченням ставлення займається широке коло науковців. Д. Узнадзе, на основі феномену ставлення теоретично обґрунтував поняття «соціальної установки», яка розкриває зміст повноцінного функціонування та зростання особистості завдяки зануреності її у навколишній світ та проявлення свого індивідуального ставлення до оточуючих явищ. Загально психологічна концепція ставлень В. М'ясищева є фундаментом для вивчення проблеми в різних аспектах. На його думку ставлення є рушійною силою у поведінкових діях особистості [27]

Н. І. Сарджвеладзе вважає установку, яку він розглядає на підставі теоретико-методологічних розробок цього поняття Д. Н. Узнадзе – загальним і єдиним механізмом відношення індивіда як до зовнішнього світу, так і до себе, Н. І. Сарджвеладзе трактує відношення до себе через різновид атитюдів – когнітивного, емоційного і конативного. [28, 29]

Атитюд (ставлення, установка) за Томасом і Знанецьким має наступне визначення: «це стан свідомості, який регулює та поєднує поведінку і ставлення людини в певних умовах, а також внутрішнє переживання до особистісно значущих та цінних для людини об'єктів» [30].

З погляду на формування когнітивного атитюду, що здійснюється пізнавальними функціями (відчуттями, сприйняттям, уявленнями, пам'яттю, мисленням і уявою), Н.І. Сарджвеладзе, в контексті дослідження феномену фізичного образу «Я, підкреслює роль самосприйняття: «самосприйняття своєї зовнішності відіграє значну роль на різних етапах життя людини, а в деяких періодах розвитку особистості (наприклад, пубертатному та постпубертатному) його функція інтенсифікується і значно визначає форму і зміст життєдіяльності особистості».

Емоційний компонент є лише частиною самовідношення і може виявлятися у вигляді самоповаги, самозахоплення, аутосимпатії, себелюбства або незадоволення самим собою, наголошує Н. І. Сарджвеладзе. Він звертається до методологічних розробок В. В. Століна, в яких той розділяє три осі емоційного відношення до себе: симпатія-антипатія, повага-неповага,

близькість-віддаленість і вказує, що ці виміри релевантні у відношенні до інших людей. Конативний компонент, на думку Н. І. Сарджвеладзе, виявляється як внутрішні дії на власну адресу (самовпевненість (відкидання сумнівів) і самопослідовність, самоприйняття (схвалення самого себе, довіра до себе і самозгода) і самозвинувачення, самопоблажливість і самобичування, самоконтроль і самокорекція, очікуване відношення до інших (відбір інформації до себе) і самопредставлення іншому тощо) або як готовність до таких дій.

Позитивні і негативні емоції на свою адресу втілюють задоволеність або незадоволеність собою, прийняття або неприйняття себе тощо. Зосередженість на самокорекції і підвищений самоконтроль у вигляді маніпуляції собою є істотними показниками об'єктного самовідношення. «Таке прагнення і відповідні дії переважно продиктовані цілями соціальної адаптації і самоствердження або прагненням «узяти верх» над іншими», зазначає Н.І. Сарджвеладзе [29]. Емоції відносно себе значним чином залежать від ступеня задоволення або фрустрації потреб, пов'язаних із самовираженням і самореалізацією, тобто будуються на самоприйнятті і прагненні «бути самим собою». Відповідно і дії, що спрямовані на самореалізацію, розширюють діапазон прийнятних можливих способів дій у світі, що підвищує рівень пластичності життєдіяльності суб'єкта у світі [28]. Те ж саме відношення, яке індивід формує з приводу власної зовнішності, проектується на інших людей.

Для більш змістовного аналізу аспектів ставлення до коригування зовнішності доцільним є наукове дослідження Г. Гончарова та С. Ларіонова, в якому вони формують 4 функції системи ставлень особистості: смислоутворююча, цілеутворююча, гармонізуюча та опановуюча [31].

Вивчивши теоретичні дані, що накопичені в науковій базі пізнання феноменів: тіла, тілесної ідентичності, самоідентичності, самоідентифікації, ставлення можна зробити узагальнені висновки, які освітлюють дослідження особливостей ідентичності сучасних жінок, які обумовлюють їхнє ставлення до власної зовнішності та сучасних медико – косметологічних заходів

коригування зовнішності. Отже, самоідентичність має витoki і ґрунтується на первинному усвідомленні індивідом свого фізичного втілення від раннього дитинства. Фізичний образ «Я», з одного боку є усталеною складовою «Я-концепції», в якому консолідовано відображаються багато аспектів самоусвідомлення й, насамперед, тілесна самототожність, з іншого – він включений у всі динамічні процеси трансформації ідентичності через множинні ідентифікації протягом життя. Тіло і зовнішність завжди на межі контакту індивіда з оточуючою дійсністю, стають об'єктом і набувають певної соціальної ролі завдяки істотному процесу ототожнення в культурно соціальному просторі. Можна констатувати, що особистісна ідентичність жінок середнього віку зазнає природних трансформацій, зокрема у зв'язку з невинними віковими тілесними змінами, які впливають на фізичний образ «Я», проте, середовище високих технологій пропонує медико - косметологічне коригування зовнішності, спонукає до адаптивної діяльності ототожнення з сучасними естетичними еталонами. Є з'ясування, що ставлення жінок до себе та до заходів коригування зовнішності – є суб'єктивним відображенням дійсності і вивчення його допоможе дослідити психологічний зміст внутрішньої мотивації до діяльності ідентифікації на підтримку самоідентичності з боку тілесного образу «Я».

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ІДЕНТИЧНОСТІ ЖІНОК СЕРЕДНЬОГО ВІКУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЇХНЬОГО СТАВЛЕННЯ ДО МЕДИКО-МЕТОДОЛОГІЧНОГО КОРИГУВАННЯ ЗОВНІШНОСТІ

2.1. Методико-методологічні особливості вивчення взаємозв'язку феноменів зовнішності та ідентичності

У своїх дослідженнях психології зовнішності С. Хартер за допомогою колег виділяє глобальну та специфічну сфери власного «Я». За результатами дослідження вона стверджує, що самооцінка і самоповага пов'язані із глобальним поглядом на себе і виявляються стійкими до змін, в той час специфічна сфера охоплює динамічні аспекти – здатність до навчання, суспільне визнання, зовнішність, поведінку, фізичні здібності. Фізична зовнішність виявилася пов'язаною із глобальною самооцінкою. В подальшому вивченні взаємозв'язку між ставленням до зовнішності і самооцінкою, вона встановила, що починаючи з молодшого шкільного віку у дітей вже існує зв'язок між зовнішністю та самооцінкою, який має тенденцію знижуватися і в віці середнього дитинства спостерігається тяжіння до стандартів і цінностей відносно зовнішності в координатах ставлення до цих явищ значущих дорослих. До того ж дослідниця відмічає, що стереотипи зовнішності, які панують у суспільстві стають дедалі складнішими для відтворення.

Найчастіше в сучасних наукових дослідженнях аспектів індивідуального ставлення використовується «Тест – опитувальник самоставлення», розроблений В.В. Століним і Р.С. Пантілєєвим. Згідно с концепцією самоставлення В.В. Століна, його основою є процес, у якому власне «Я», власні риси та здібності, оцінюються особистістю щодо мотивів, що виражають потребу в самореалізації. Найбільш повно самоставлення описується як специфічна активність суб'єкта щодо свого «Я», що полягає в певних внутрішніх діях, які характеризуються як емоційною специфікою, так

і предметним змістом самої дії. Макроструктурою самоставлення є емоційні компоненти чи виміри: самоповага, аутосимпатія, самоінтерес, очікуване ставлення інших людей.

Важливо звернути увагу, що зовнішність безпосередньо пов'язана із здоров'ям. Цей зв'язок має декілька шарів: по-перше, хвороби і способи їх лікування можуть відображатися на зовнішності, по-друге, в той же час проблеми зі здоров'ям можуть виникати через небезпечні і ризиковані спроби внести зміни у власну зовнішність, по-третє, іноді хвилювання через власну зовнішність викликають значний дискомфорт у психологічному стані людини. Серед головних факторів прагнення гарно виглядати або змінити власну зовнішність науковими дослідниками визначаються спроби людей керувати тим враженням, яке вони справляють. Науковці Н. Рамсі та Д. Харкорт створили моделі соціального пізнання та ґрунтовні теорії саморегуляції, стресу і копінгу, які використовуються в дослідженнях сприйняття зовнішності [32].

За допомогою моделі соціального пізнання (І. Кастл, М. Кармель, Дж. Сірл) досліджуються окремі форми поведінки, пов'язані із зовнішністю, доведено, що індивід використовує захисну поведінку тим частіше, чим більше значення надає зовнішності, що оціночні почуття по відношенню до зовнішності є динамічними навіть у тих, хто, як вважають, «добре адаптується».

Динамічна модель саморегуляції (Х. Левенталь) дозволяє досліджувати хвороби, пов'язані із зовнішністю та їх вплив на поведінку і переживання індивіда. Теорії стресу і копінгу (М. Дропкін, М. Лацарус і С. Фолкман) використовуються для досліджень як факторів оцінки зовнішності, які можуть викликати стрес, так і можливостей адаптації до зміненої зовнішності. Їх перевагою є динамічність: стрес і допінг розглядаються з позицій взаємообумовленості і взаємовпливу. Проте всі ці моделі потребують подальших досліджень і вдосконалення.

Ключовими питаннями досліджень В. Суемі, А. Ферхнем є фізичні маркери привабливості (що саме приваблює?) і мотивація їх вибору (чому вони важливі?), загальні принципи, які скеровують переваги у виборі тієї чи іншої зовнішності у партнера. В якості універсального засобу для відповіді на ці питання використовується адаптивна теорія еволюційної психології. За її постулатами деякі людей здаються більш привабливими, тому що їм притаманні певні риси зовнішності і фізичні особливості, що сформувалися в процесі еволюції. З точки зору еволюційної психології, фізичні риси, які вважаються привабливими виступають в ролі сигналу, який вказує на основну якість їхнього носія, таку як «гарне здоров'я» чи «гарний статус». Що стосується ставлення до зовнішності осіб протилежної статі, то еволюційна психологія розглядає його як функцію адаптації, що керує репродуктивним зусиллями індивіда.

Дослідження в рамках соціально-культурної парадигми свідчать, що соціально-економічні умови, екологія або культура певної країни, регіону значно впливають на уявлення людей стосовно того, кого можна вважати привабливим і чому. Соціальні фактори (судження, думки, стереотипи, еталони) стосовно зовнішності обов'язково враховуються, оскільки в сучасному світі вони мають значний вплив на фізичне Я індивіда. Привабливість (атракція) завжди має розглядатися всередині соціального контексту, в якому вона виникає.

Завдання, які були зазначені для виконання даної роботи передбачають проведення емпіричного дослідження особливостей ідентичності сучасних жінок середньої дорослості які впливають на ставлення до коригування зовнішності. Тому слід розглянути сучасну базу емпіричних досліджень саме ідентичності.

«Структурне інтерв'ю», розроблене О. Кернбергом, найчастіше сьогодні використовується в психоаналітичній практиці. Він розглядає ідентичність як «суб'єктивне переживання себе, разом із його окремими аспектами, самосвідомістю й саморефлексією, відчуттям структурної єдності й

безперервності в часі, почуттям відповідальності за свої дії...». Найчастіше такий метод використовується для клінічної діагностики ідентичності пацієнтів, завдяки ньому розкривається дифузна ідентичність, яка супроводжується протиріччями в поведінці і самосприйняття особи.

Дж. Марсія розробив метод напівструктурованого інтерв'ю, в якому він виявляє статус ідентичності: досягнута, передчасна, мораторій, дифузна ідентичність. Перш за все, за допомогою цього інтерв'ю визначається наявність/відсутність періоду кризи в житті досліджуваного. Високий рівень усвідомлення своїх потреб і можливостей, добра поінформованість про різні способи задоволення своїх потреб, активна позиція щодо збору інформації про альтернативи вибору свідчить про наявність кризи в житті людини.

За допомогою тесту сенсо-життєвих орієнтацій Н Аксьонов та А. Серий теж виявляють статус ідентичності. Їхня модель вивчення ідентичності більш розгорнута і відображає:

- рівень цілісності, інтегрованості особистісних структур, виразність яких визначається за шкалою «осмисленості життя»;
- наявність сформованих суджень щодо себе й власного життя, переконання, що контроль можливий – «локус контролю Я» і «локус контролю життя»;
- ставлення індивіда до сенсу минулого «результативність життя», майбутнього «мета в житті» і сьогодення «процес життя».

Відповіді обробляються шкалюванням, що надає змогу виявити розвиненість окремих складових ідентичності та сформованості її в цілому: високі бали вказують на ймовірно досягнуту ідентичність, низькі свідчать про недосягнення ідентичності.

Методику «Тест двадцяти висловлювань» розроблену М. Кун і Т. Мак-Партлендом найчастіше використовують психологи пострадянської спільноти наукового простору [34]. В ньому ідентичність вивчається як синтез внутрішніх самовизначень та зовнішніх визначень особи іншим. Досліджуванам пропонується відповісти на 20 запитань «Хто я?» Обробка

відповідей здійснюється методом контент – аналізу. Т. Румянцева для виявлення структури ідентичності студентів проаналізувала 144 протоколи за цією методикою та вивела шкалу аналізу ідентифікаційних характеристик: статево – рольову, навчально – професійну, сімейну, навчально – професійну, сімейну, національно – релігійну, фізичну ідентичності та інші (загалом 29 характеристик). В структурі ідентичності було виявлено взаємозв'язок наступних компонентів: «соціальне Я», «перспективне Я», «діяльнісне Я», «матеріальне Я», «фізичне Я», «комунікативне Я», «Рефлексивне Я», проблемне Я», «ситуативне Я». На основі цих результатів було введено поняття диференційованості ідентичності, показник її рівню – кількість характеристик, використаних при самоідентифікації [35]. Але цей метод викликає критику в наукових кола, через те що свідомість респондентів фокусується на рольових моделях і очікуваннях та формулюванні свого соціального статусу.

Метод спонтанного самоопису пропонує Н. Писаренко. Респонденту пропонується у наративному підході описати свій досвід «Я» у самооповіданні. Вільний самоопис «Моє Я» дає змогу вивчити значимі компоненти ідентичності, проаналізувавши, як досліджуваний інтерпретує події свого життя. Н. Писаренко наголошує, що ідентичність не тотожна самосвідомості і нарівні з мовною складовою необхідно досліджувати проєктивні форми і виявлення [36].

Таким доповненням може бути метод К. Махвер «Малюнок людини», за допомогою якого досліджуваному вдається проявити глибинні аспекти самовираження, які не можуть бути відкрито проявлені в мовній комунікації.

2.2. Характеристика визначених методів та процедури емпіричного дослідження

Проаналізувавши базу методик вивчення зв'язку феномена зовнішності з аспектами ідентичності, короткий зміст яких наведений в попередньому

підрозділі, для проведення даного дослідження було обрано два методи, та прийнято рішення про складання авторської анкети, в якій питання конкретизовані навколо ставлення досліджуваних жінок до своєї зовнішності протягом життя та до сучасних трендів медико-косметологічного коригування рис обличчя.

Для комплексної реалізації завдань емпіричного дослідження були відібрані наступні методики: «Тест-опитувальник самоставлення» В. В. Століна, С. Р. Пантілєєва [37] і адаптована українська версія методу «Семантичний диференціал» Ч. Осгуда (автори адаптації: Яновська С. Г., Севост'янов П. О. Туренко Р. Л.) [38].

Тест-опитувальник самовідношення В. В. Століна, С. Р. Пантілєєва є психодіагностичним інструментом, що створений за принципом стандартизованого самозвіту. Тест дає змогу отримати інформацію не лише про особливості самооцінки, а й вивчити специфіку актуалізації ключових екзистенційних ресурсів в осіб, які переживають і не переживають кризу.

Щодо психологічного змісту самоставлення – воно дає людині можливість не лише сприймати себе як даність, а й оцінювати свої властивості з метою самозмін. Усвідомлення власних емоцій виконує функції регуляції діяльності та саморегуляції своїх особистих властивостей. Емоційно-ціннісна підсистема самоставлення у своїй основі має життєвий досвід емоційних взаємин із значущими людьми.

Тест-опитувальник самоставлення побудований відповідно до розробленої В. В. Століним ієрархічної моделі структури самоставлення. Дана версія опитувальника дозволяє виявити три рівня самовідношення, що відрізняються за ступенем узагальненості:

- глобальне самоставлення;
- самовідношення, диференційоване за самоповагою, аутсімпатією, самоінтересом і очікуванням ставлення до себе;
- рівень конкретних дій (готовність до них) у відношенні до свого «Я».

В якості вихідного приймається відмінність змісту «Я-образу» (знання або уявлення про себе, в тому числі і у формі оцінки виразності тих чи інших рис) і самоставлення.

Опитувальник включає наступні шкали:

- Шкала S – вимірює інтегральне почуття «за» чи «проти» власного «Я» випробуваного.

- Шкала I – самоповага.

- Шкала II – аутосимпатія.

- Шкала III – очікуване ставлення від інших.

- Шкала IV – самоінтерес.

Опитувальник містить також сім шкал спрямованих на вимірювання виразності установки на ті чи інші внутрішні дії на адресу власного «Я» випробуваного.

- Шкала 1 – самовпевненість.

- Шкала 2 – ставлення інших.

- Шкала 3 – самоприйняття.

- Шкала 4 – самокерівництво, самопослідовність.

- Шкала 5 – самозвинувачення.

- Шкала 6 – самоінтерес.

- Шкала 7 – саморозуміння.

Глобальне самоставлення – внутрішньо недиференційоване почуття «за» і «проти» самого себе.

Самоповага – шкала з 15 пунктів, що поєднує ствердження, які стосуються «внутрішньої послідовності», «саморозуміння», «самовпевненості». Цей аспект самовідношення емоційно та змістовно поєднує віру в свої сили, здібності, енергію, самоспроможність, оцінку своїх можливостей, можливість контролювати власне життя та бути самопослідовним, розуміти самого себе.

Аутосимпатія – шкала з 16 пунктів, в яких відображається дружність – ворожість до власного «Я». Пункти шкали стосуються «самосприйняття»,

«самозвинувачення». В змістовному сенсі шкала на позитивному полюсі поєднує схвалення себе в цілому та в суттєвих приватностях, довіру до себе та позитивну самооцінку, на негативному полюсі – бачення в собі переважно недоліків, низьку самооцінку, готовність до самозвинувачення. Пункти свідчать про такі емоційні реакції до себе як роздратування, презирство, винесення вироку «так тобі і треба».

Самоцікавість – шкала з 8 пунктів, відображає міру близькості до самого себе, приватний інтерес до власних думок та почуттів, готовність спілкуватися з собою «на рівних», впевненість в своїй цікавості серед оточення.

Очікуване відношення інших – шкала з 13 пунктів, що відображає очікування позитивного або негативного відношення до себе оточуючих.

В інструкції до проходження тесту дослідженим пропонується відповісти на 57 стверджень. У разі згоди треба поставити «+», якщо відповідь заперечує твердження треба ставити «-».

З переліком питань та ключем до обробки результатів можна ознайомитися у Додатку А.

Для вивчення невербального враження досліджуваних жінок від явища коригування зовнішності було обрано метод семантичного диференціалу Ч. Осгуда в адаптації українських вчених. Метод семантичного диференціалу не включає запитання щодо розумових здібностей, цей метод оцінює невимовні враження суб'єкта від різних об'єктів, подій, понять на основі встановлення відповідності між прикметниками антонімами. Метод можна розглядати як ефективний спосіб інтуїтивної оцінки багатовимірного сприйняття розуму без постановки питань про очевидні розумові здібності і цей метод підходить для оцінки сприйняття універсально, незалежно від культурних відмінностей.

Метод семантичного диференціалу є різновидом семантичної рейтингової шкали, що дозволяє вимірювати конотативні значення різноманітних понять (терміни, об'єкти, події, дії, ідеї тощо). В методі

визначено три основні ортогональні чинники: Активність (активний – пасивний), Оцінка (хороший – поганий) і Сила (сильний – слабкий).

В інструкції до проходження тесту досліджуваним жінкам було запропоновано охарактеризувати коригування зовнішності як явище, користуючись парами прикметників, вказаними на бланку (12 пар протилежних прикметників зі шкалою 3 2 1 0 1 2 3 між ними) Треба було обрати оцінку, не розмірковуючи, першу, що спала на думку, ближчу до прикметника, який відповідає відчуттю з приводу явища. Якщо важко визначитись між прикметниками, можна обрати клітину нуль, але було вказано, що бажано уникати таких відповідей. З таблицею - бланком тесту можна ознайомитися у Додатку Б

Авторська анкета – опитувальник націлена на збір інформації про уявлення жінок про самих себе у призмі повсякденного життя, фактів його перебігу, містить питання про гендерні та вікові аспекти самоусвідомлення респонденток. У другій половині анкети питання та варіанти відповідей на них сформульовані навколо аспекту зовнішності та ставлення опитуваних до себе з боку тіла, що сформувалося впродовж життя, усталених звичок піклування про власну зовнішність, а також відношення до сучасних естетичних еталонів та тренду медико-косметологічного коригування рис обличчя.

Таке опитування має певний дослідницький сенс у випадку даного дослідження через надактуальність проблематики, що вивчається. Сплеск та масове поширення медико-косметологічного коригування зовнішності спостерігається саме зараз і можна вважати це явище зовнішнім чинником, що впливає на процеси самоідентифікації дорослих жінок, яким доводиться переживати усвідомлення вікової трансформації зовнішності на тлі тренду на еталонне обличчя, що позбавлене будь яких ознак старіння. Питання анкети висвітлюють загальні враження від явища «штучної зовнішності», стимулюють до рефлексії ставлення до власної зовнішності та досвіду індивідуальної естетики, що склалися на певному етапі життя.

Анкета розроблена за методологічними принципами складання опитувальників і є валідним інструментом для збору даних та подальшої статистичної обробки. Анкета має послідовність та чітку структуру – 15 питань та перелік можливих відповідей, з-посеред яких респондент вибирає найвідповіднішу. З повним змістом анкети можна ознайомитися у Додатку В.

Описані методики обрані для проведення практичної частини дослідження на підставі вивченого теоретичного матеріалу та дозволять досягти мети даної роботи, а саме, дослідити психологічні особливості жінок середнього віку крізь призму їхнього ставлення до медико - косметологічного коригування зовнішності.

Тест-опитувальник самовідношення В.В. Століна, С.Р. Пантелєєва дозволяє провести психодіагностичне дослідження в режимі онлайн-опитування. Результати тесту дадуть змогу вивчити показники самовідношення досліджуваних та виявити найбільш виражені аспекти позитивного або негативного відношення випробуваних жінок до себе. Для прицільного вивчення зв'язку зовнішності з аспектами самоідентичності необхідним є критерій загальної самооцінки, тому що саме вона головним чином пов'язана з індивідуальною специфікою фізичного прояву. Отже, отримані результати самовідношення по кожній учасниці дослідження можна розглядати як комплексний вимір самооцінки.

Метод семантичного диференціалу надає можливість виокремити не розумову, а скоріш емоційно – конотативну складову індивідуального відношення до явища коригування зовнішності. Визначення такої оцінки надає можливість встановити кореляційний зв'язок між показниками по шкалам самовідношення та показниками по анкетних даних з неусвідомлюваними і невербалізованими аспектами ставлення до явища медико-косметологічного коригування зовнішності.

Таким чином, обґрунтований методологічний інструментарій був застосований для проведення практичної частини роботи.

Процедура емпіричного дослідження була здійснена в декілька етапів:

- 1) збір інформації онлайн за допомогою гугл - опитувальника, який складався з трьох розділів (анкети та двох методик);
- 2) математична обробка отриманих даних;
- 3) аналітична обробка отриманих результатів;
- 4) візуальна інтерпретація кореляцій показників.

2.3. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження

Коренева ідея даного емпіричного дослідження полягає у розвідки проблематики ідентичності сучасних жінок середнього віку, яка пов'язана з віковими фізичними трансформаціями зовнішності. Переживання усвідомлення старіння суто індивідуальне, але сучасний світ високих технологій та вражаючих явищ, зокрема медико-косметологічне коригування зовнішності вносить додаткові умови в процеси балансування самоідентичності на збереження самототожності з узгодженістю змін зовнішності і внутрішніх психологічних перетворень. Спираючись на висновок – припущення, яке було зроблено в теоретичному розділі роботи, що феномен ставлення можна вважати мотиваційним змістом діяльності ідентифікації, в контурі проблематики що вивчається, досвід респонденток у коригуванні зовнішності або заперечення подібних втручань та ставлення до цього явища було визначено змінними кореляції.

В дослідженні взяли участь 42 жінки віком від 23 до 76 років. Респонденткам було запропоновано пройти опитування онлайн без обмеження часу та інших рекомендацій, окрім інструкцій перед кожним розділом опитувальника. Перший розділ містив анкету, другий – питання тесту самовідношення В.В Століна, С.Р Пантилєєва, в третьому розділі був наданий бланк адаптованого семантичного диференціалу Ч. Осгуда. Зібрані масиви даних були оброблені відповідно до методик і зведені у таблиці кореляцій.

На першому етапі для змістовності і ефективності аналізу отриманих результатів, таблиці кількісних показників по категоріям відповідей на

питання анкети з досвідом косметологічних втручань та тих же показників з показниками ставлення до медико-косметологічного коригування по шкалі «Оцінка» семантичного диференціалу були розбиті на блоки, відповідно до питань анкети (Додаток Д).

В Таблиці 2.1 видно, що жінки, які усвідомлюють себе дорослими та середнього віку переважно низько оцінюють коригування зовнішності на відміну від категорії жінок, що визначили себе молодими. При цьому жінки всіх трьох категорій як мають досвід втручань, так і не планують, і ці показники досить рівномірні по категоріях з невеликою численною перевагою у бік досвіду/планування. Слід також відмітити досить рівномірне розподілення респонденток по трьом категоріям.

Таблиця 2.1.

Особливості вікового самоусвідомлення жінок з різними оцінкою та досвідом медико-косметологічного коригування зовнішності

	Ставлення до медико – косметологічних втручань				
	Оцінка СД		Досвід		
Питання анкети Варіанти відповідей	Нижче за середнє, %	Вище за середнє, %	Не планують, %	Планують або мають досвід, %	Загалом, %
Виберіть з перелічених твердження, яке найточніше відповідає Вашому самоусвідомленню зараз					
Я доросла жінка	45,5	15,0	28,6	35,7	31,0
Я жінка середнього віку	36,4	15,0	25,0	28,6	26,2
Я молода жінка	18,1	50,0	32,1	35,7	33,3
Я не усвідомлюю себе крізь вікову категорію	0,0	20,0	14,3	0,0	9,5

«Оцінка СД» – це результати оцінювання жінками медико – косметологічних втручань за методикою «Семантичний диференціал» за фактором «Оцінка». «Нижче за середнє» – це респонденти, оцінки яких були

нижче за емпіричне середнє, «Вище за середнє» – це респонденти, оцінки яких були вище за емпіричне середнє.

«Досвід» – це показник респондентів, що мають досвід або плани медико-косметологічного коригування зовнішності. «Не планують» – це респонденти, що не мають ані досвіду, ані планів щодо коригування зовнішності, «Планують або мають досвід» – відповідно, мають досвід і плани на медико-косметологічне коригування власної зовнішності.

У відношенні статево-гендерного самоусвідомлення респонденток з оцінкою і досвідом коригування зовнішності (Таблиця 2.2), цікавими є показники ставлення жінок, що добре відчують свою жіночність. Вони схильні до більш низької оцінки коригування, але серед них мають досвід або планують щось робити більшість проти тих, хто не планують втручань. Жінки, які зазначили, що відчують краще свої особистісні та професійні якості мають досить рівні показники, але можна відмітити, що вони трохи більш схильні до оцінки коригуванні вище за середнє, при цьому більшість вказують, що не планують втручань. Жінок, що відчують свою жіночність трохи більше серед інших (38,1%), в той же час, жінок, що мають сумніви щодо своєї жіночності лише трохи менше за третину (28,6%) і вони схильні до високої оцінки медико-косметологічного корегування.

Таблиця 2.2

Особливості статево-гендерного визначення жінок з різними оцінкою та досвідом медико-косметологічного коригування зовнішності

	Ставлення до медико - косметологічних втручань				
	Оцінка СД		Досвід		Загалом, %
Питання анкети Варіанти відповідей	Нижче за середнє, %	Вище за середнє, %	Не планують, %	Планують або мають досвід, %	
Оберіть твердження, яке більш за все відповідає Вашому відчуттю себе					

добре відчуваю свою жіночність і вона передує всім іншим моїм якостям	45,5	30,0	35,7	42,9	38,1
мені комфортно, коли в мені бачать особистість і професійність, а не людину відповідної статі	31,8	35,0	35,7	28,5	33,3
Я завжди мала сумніви щодо своєї жіночності	22,7	35,0	28,6	28,6	28,6

В питанні про сімейне положення (Таблиця 2.3) одружені жінки склали більш чисельну категорію – 38,1% серед інших. Їхні показники оцінки і досвіду мають прямий зв'язок – вони високо оцінюють коригування зовнішності і більшість з них мають досвід та плани на певні процедури, але серед них є і жінки, що не планують втручань. Жінки, що зазначили себе в партнерських стосунках без оформлення (11,9%) навпаки, схильні до низької оцінки коригування, але серед них теж більшість мають досвід/плани певних процедур, ніж не планують втручань. Категорія жінок, що розлучені і налаштовані на нові стосунки більш чисельна за попередню, їхні показники оцінки і досвіду досить рівні з невеликою схильністю до високої оцінки коригування та переваженням жінок з досвідом/планами на процедури над тими, хто не планують.

Таблиця 2.3

Особливості сімейного положення жінок з різними оцінкою та досвідом медико-косметологічного коригування зовнішності

	Ставлення до медико - косметологічних втручань				
	Оцінка СД		Досвід		
Питання анкети Варіанти відповідей	Нижче за середнє, %	Вище за середнє, %	Не планують, %	Планують або мають досвід, %	Загалом, %
Зазначте, будь ласка, Ваше сімейне положення					
вдова	9,1	5,0	7,1	7,1	7,1

іноді маю короткострокові стосунки	9,1	5,0	10,7	0,0	7,1
маю партнерські стосунки без оформлення	13,6	10,0	10,7	14,3	11,9
одружена	27,3	50,0	35,7	42,9	38,1
розлучена, налаштована на нові стосунки	18,2	20,0	17,9	21,4	19,0
самотня, шукаю партнера	0,0	5,0	3,6	0,0	2,4
сінгл, мене влаштовує	22,7	5,0	14,3	14,3	14,3

Жінок, що визначились в категорії сінгл – самодостатності більше за тих, хто в партнерських стосунках (14,3% і 11,9% відповідно). Інші категорії не враховані - пропорція стовбця дорівнює 0.

В Таблиці 2.4 – розподіл жінок по категоріях роду зайнятості, одразу можна відзначити високу оцінку коригування самозайнятими жінками – в загальній численності вибірки вони на другому місці (14,3%) після жінок, що довгий час працюють в одному колективі (61,9%). До того ж, серед самозайнятих переважна кількість тих, хто мають досвід/плани коригування. Серед жінок категорії, що працюють в усталеному колективі незначно більше тих, хто високо оцінює коригування, та тих, хто має досвід/плани на певні процедури.

Таблиця 2.4

**Особливості роду зайнятості жінок з різними оцінкою та досвідом
медико-косметологічного коригування зовнішності**

	Ставлення до медико- косметологічних втручань				
	Оцінка СД		Досвід		Загалом, %
Питання анкети Варіанти відповідей	Ниж.че за середнє, %	Више за середнє, %	Не планують, %	Планують, мають досвід, %	
Вкажіть, будь ласка, рід Вашої зайнятості					
маю декілька робіт (видів зайнятості, що сплачуються)	9,1	0,0	7,1	0,0	4,8
останнім часом не працюю, зараз роботу не шукаю	9,1	5,0	10,7	0,0	7,1
останнім часом не працюю, шукаю роботу	0,0	5,0	3,6	0,0	2,4
самозайнята	9,1	20,0	10,7	21,4	14,3

тривалий час працюю на одному місці в усталеному колективі	59,1	65,0	60,7	64,3	61,9
часто змінюю робочі місця (не більше 3-х років на одному)	9,1	0,0	3,6	7,1	4,8
щойно влаштувалась на нове місце роботи, адаптуюсь у колективі	4,5	5,0	3,6	7,1	4,8

В наступному відношенні (Таблиця 2.5) видна суттєва різниця у вподобаннях респонденток щодо медико-косметологічного коригування зовнішності в залежності від досвіду роботи в жіночих, чоловічих або змішаних колективах. Переважна більшість респонденток, що працюють в жіночому колективі оцінюють коригування нижче середнього, проте, серед них жінок, що мають досвід або плани на певні процедури більше ніж вдвічі, чим тих, хто навіть не планує. Зовсім інші показники в категорії жінок, що працюють в змішаних колективах. Більшість з них дають високу оцінку коригуванню, але серед них трохи більше ніж вдвічі жінок, що не планують втручань, чим тих, хто мають досвід і плани. Жінок, які зазначили свій досвід роботи в чоловічих колективах найменше (7,1%), але, варто відмітити що серед них більшість високо оцінює коригування.

Таблиця 2.5

Особливості категорій жінок за досвідом роботи у різних колективах з різними оцінкою та досвідом медико-косметологічного коригування зовнішності

	Ставлення до медико-косметологічних втручань				
	Оцінка СД		Досвід		Загалом, %
Питання анкети Варіанти відповідей	Нижче за середнє, %	Вище за середнє, %	Не планують, %	Планують або мають досвід, %	
Вкажіть, в яких колективах маєте найбільший досвід роботи					

жіночій	54,5	25,0	28,6	64,3	40,5
змішаний	40,9	65,0	64,3	28,6	52,4
чоловічій	4,5	10,0	7,1	7,1	7,1

В Таблиці 2.6 видно, що категорії жінок, які не вважають себе привабливими та мають проблеми зі здоров'ям, що впливають на їхню зовнішність малочисельні і не беруться до аналізу (пропорції стовбця 0). Серед чотирьох категорій, що аналізуються, звертають увагу показники жінок, що вважають себе привабливими зі своїм «кодом краси». Більшість з них оцінюють коригування зовнішності нижче середнього, втім, серед них переважна кількість мають досвід/плани, ніж ті хто утримуються від певних процедур. В найбільш численній категорії жінок (40,5%), що воліють до невимушеності в зовнішньому вигляді та поважають свою індивідуальність спостерігаються рівні показники оцінки та досвіду, за малою перевагою тих, хто утримуються/не планують процедур втручань у зовнішність.

Таблиця 2.6

Особливості ставлення до власної зовнішності жінок з різними оцінкою та досвідом медико-косметологічного коригування зовнішності

	Ставлення до медико-косметологічних втручань				
	Оцінка СД		Досвід		
Питання анкети Варіанти відповідей	Нижче за середнє, %	Вище за середнє, %	Не планують, %	Планують або мають досвід, %	Загалом, %
Яка з наведених думок стосовно власної зовнішності може бути вашою					
добре себе знаю, вважаю симпатичною, давно винайшла свій «код краси»	18,2	10,0	10,7	21,4	14,3
добре себе знаю, дотримуюсь невимушеності у зовнішньому вигляді, поважаю і ставлюся з цікавістю до своєї індивідуальності	40,9	40,0	42,9	35,7	40,5
з часом я стала гарнішою, вік мені пасує	18,2	20,0	17,9	21,4	19,0

не маю зайвого часу і цікавості щодо спостереження змін своєї зовнішності, сприймаю себе як є	22,7	15,0	21,4	14,3	19,0
ніколи не була привабливою і з часом не краще, але звикла до себе	0,0	5,0	3,6	0,0	2,4
через проблеми зі здоров'ям мені не вдається виглядати так як хочеться	0,0	10,0	3,6	7,1	4,8

Жінки категорій, які вважають, що вік їм пасує, в невеликій більшості віддають перевагу оцінці коригування вище за середнє і серед них більшість мають досвід або плани на коригування. Жінки, які зазначили, що приймають себе як є за браком часу на зовнішність, навпаки, в переважній чисельності оцінюють коригування нижче середнього і серед них більшість не мають планів на процедури.

Таблиця 2.7

Особливості відношення до власної зовнішності протягом життя жінок з різними оцінкою та досвідом медико-косметологічного коригування зовнішності

	Ставлення до медико-косметологічних втручань				
	Оцінка СД		Досвід		Загалом, %
Питання анкети Варіанти відповідей	Нижче за середнє, %	Вище за середнє, %	Не планують, %	Планують або мають досвід, %	
Оберіть, будь ласка, найбільш відповідний опис щодо Вашого відношення до власної зовнішності протягом життя					
довго звикаю до будь - яких перевтілень у зовнішньому вигляді, нервую, тому коли хочу змін у власному образі, скоріше утримаюсь	4,5	5,0	7,1	0,0	4,8
постійно експериментую із зовнішністю, швидко втілюю модні тренди	0,0	5,0	0,0	7,1	2,4
прислухаюсь до партнера, мені важлива його думка та схвалення	0,0	5,0	0,0	7,1	2,4
ретельно дбаю про своє тіло та обличчя, маю звичку до фізичних вправ, здорового харчування, відвідування спеціалістів естетичного догляду тощо	13,6	10,0	7,1	21,4	11,9

спокійно ставлюсь до своєї зовнішності, роблю мінімальні процедури естетичного догляду (стрижка, фарбування волосся, повсякденний мейкап тощо), більшу увагу приділяю одягу	59,1	50,0	60,7	42,9	54,8
сфокусована на реалізації життєвих планів, в яких зовнішність має другорядне значення	4,5	10,0	7,1	7,1	7,1
тривалий час підтримую звичний вигляд та уникаю будь - яких змін у зовнішньому вигляді, мене все влаштовує	18,2	15,0	17,9	14,3	16,7

Таблиця 2.7 остання в цьому аналітичному блоці. Перші три категорії жінок не беремо до аналізу (0 в пропорції стовбця). Жінки найбільш численної категорії жінок, що спокійно ставляться до своєї зовнішності та естетичного догляду (54,8%) в переважній більшості не планують вносити зміни в свою зовнішність, але серед них є ті, хто мають досвід/плани коригування і оцінює процедури вище середнього.

Категорія жінок, що ретельно дбають про себе та дотримуються здорового життя мають цікаві показники: серед них втричі більше жінок, що мають досвід або плани на коригування, при цьому більшість оцінюють втручання нижче середнього. Жінки, що сфокусовані на реалізації життєвих планів в суттєвій більшості оцінюють коригування вище за середнє. Жінки, що уникають будь-яких змін у зовнішньому вигляді теж мають досвід коригування, але більшість з них не планують щось робити, та оцінюють коригування нижче середнього.

Отже, по першому блоку проведеної аналітичної роботи можна зробити наступні висновки. Досліджувані жінки, що віднесли себе до категорій з більш яскраво вираженим статево-гендерним самоусвідомлення: жіночі, що вважають себе симпатичними зі своїм «кодом краси», мають звички до піклування про себе, одружені, в превалюючій численності мають досвід або планують медико-косметологічне коригування зовнішності. Але лише одружені в більшості оцінюють процедури коригування високо, в той час, як жінки інших з перелічених категорій в більшості оцінюють коригування нижче за середнє. Слід відмітити жінок, що мають досвід праці у жіночих колективах,

– більшість з них теж мають досвід коригування, але й серед них переважна кількість оцінює коригування нижче за середнє. Також у вибірці жінки, що усвідомлюють свою вікову ідентичність, тобто вважають себе дорослими, жінками середнього віку, які зазначили, що добре знають себе і свою зовнішність, дотримуються невимушеності у вигляді, поважають свою індивідуальність теж переважно дають низьку оцінку медико-косметологічним втручанням, втім, серед них все ж таки трохи більше тих, хто вже вдавався коригувань або планують робити медико-косметологічні процедури. В той же час, можна зазначити, що жінки, які не акцентують в собі статево-гендерний аспект самоусвідомлення (які зазначили, що не звертають уваги на вікові зміни зовнішності, більш відчують свої особистісні та професійні якості, сінгл-самодостатні тощо) можуть високо оцінювати коригування, але серед них, хто має досвід або плани на певні процедури меншість. Розбіжності по категоріях в кількості низьких оцінок та переважною чисельністю жінок з досвідом або планами на коригування потребують додаткового вивчення. Але можна припустити, що досвід коригування видався негативним і тому, згодом, жінок, що схильні до низької оцінки стає більше.

Наступний блок містить аналіз результатів Тесту-опитувальника самоставлення В. Століна, С. Пантелєєва, який був запропонований респонденткам в другому розділі онлайн опитування.

Зібрані масиви даних оброблені відповідно методики і для більш змістовного аналізу одразу зведені в таблицю відношення показників по шкалах самоставлення з показниками досвіду медико-косметологічних втручань (Додаток Е). Для наочності окремо показники самоставлення по шкалах відображено у діаграмі (Рис 2.1).

Загальний показник глобального самоставлення досліджуваних жінок як внутрішнє недиференційоване почуття «за» та «проти» себе та його емоційно-оціночна складова є максимально позитивним на рівні 100%.

По шкалі Самоповага І ознака переважно на позитивному полюсі (66,7% та 14,3%) в загальному показнику по вибірці. Тобто, саморозуміння,

самовпевненість, внутрішня послідовність превалюють у внутрішньому прояву до себе серед досліджуваних жінок. Аспекти самоповаги виражають емоційну і змістовну віру в свої сили, здібності, енергію, самостійність, високу оцінку своїх можливостей контролювати своє життя та бути самопослідовними в розумінні себе.

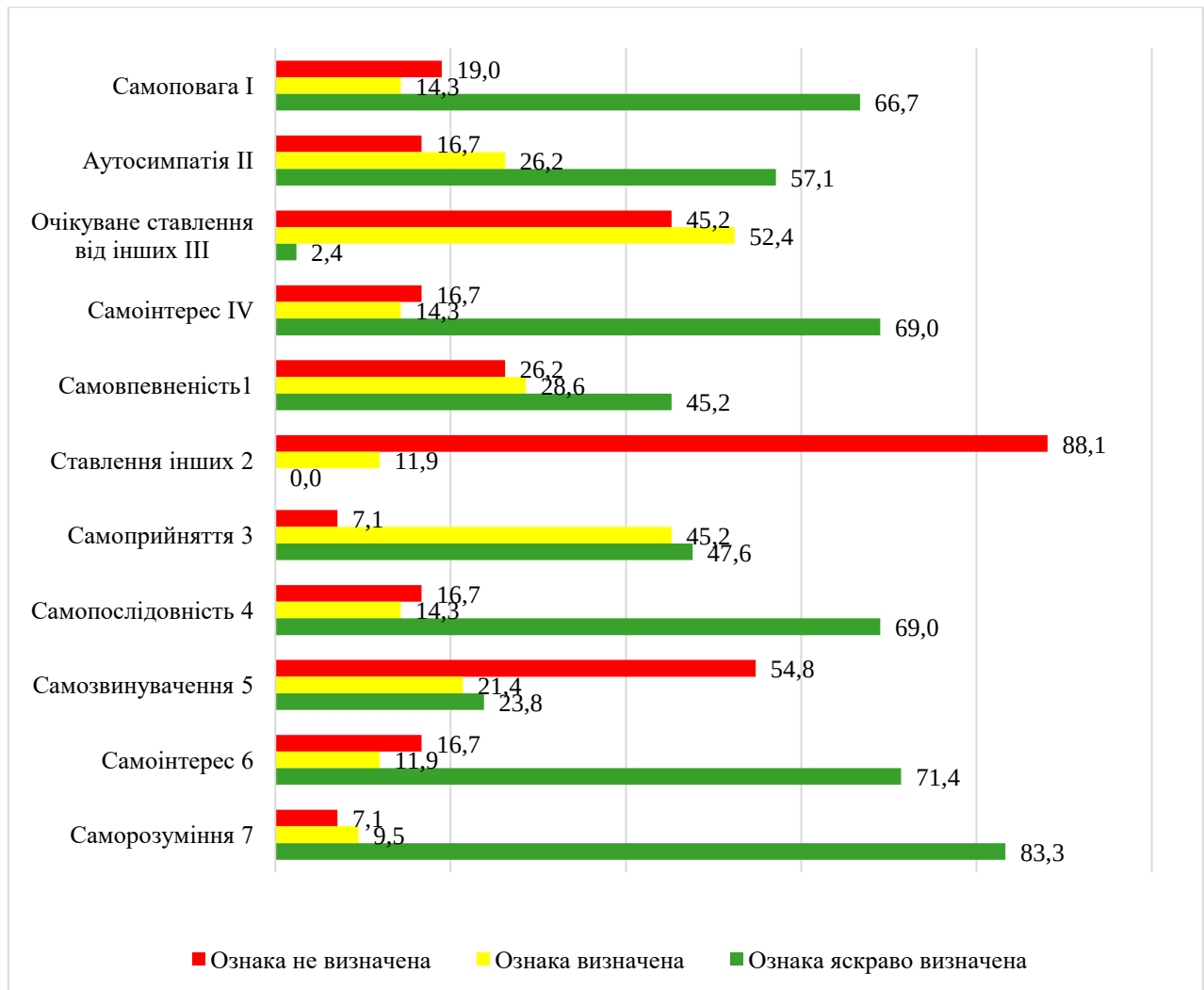

Рисунок 2.1. Самоставлення жінок середнього віку по шкалах за тестом В. Століна, Р. Пантілєєва.

У факторі Аутосимпатія II міститься зміст дружності – ворожості до власного «Я» респонденток через самосприйняття та/або самобичування. Серед досліджуваних жінок загально визначена ознака на позитивному полюсі 57,1% та 26,2% – це схвалення себе в цілому та в окремих значущих особливостях, довіра до себе та позитивна самооцінка. На негативному полюсі

– бачення в собі переважно недоліків, низька самооцінка, готовність до самозвинувачення (16,7%).

Шкала Очікування ставлення від інших III відображає відчуття/уявлення позитивного або негативного відношення до себе оточуючих. На діаграмі видно, що в середньому ознака по респондентках в більшій мірі виражена – 52,4% і підкріплена 42,5% невираженої ознаки. Тобто, досліджувані жінки відчують себе серед оточуючих максимально у позитивному ключі – відчують/впевнені, що знайомі ставляться з симпатією до них та високо оцінюють, вважають себе цікавими особистостями для інших, щиро бажають собі всього найкращого.

Показники шкали Самоінтерес IV відображають близькість до себе, інтерес до власних думок і почуттів, налаштованість спілкуватися з собою на рівних, впевненість в своїй цікавості для інших. Загальний показник по цьому фактору серед респонденток виражено на позитивному полюсі – 69% та 14,3%.

За шкалою Самовпевненості 1 на діаграмі можна побачити теж високі загальні показники по вибірці на позитивному полюсі – 45,2% та 28,6% яскраво виражена та виражена ознака в середньому по респондентках. Це говорить про те, що досліджувані жінки відзначають в собі такі аспекти самовпевненості як узгодженість слів з ділами, впевненість в своїх здібностях і силах на досягнення цілей, високу самооцінку і високу оцінку з боку інших.

Шкала Ставлення інших 2 відображає зворотній зв'язок невираженої ознаки з аспектами позитивного самоставлення. Так, на діаграмі можна побачити, що загальний показник невираженої ознаки по фактору у вибірці 88,1% і 11,9% вираженої. Спираючись на ці дані можна сказати, що досліджувані жінки впевнені, що більшість оточуючих ставиться до них з симпатією, відчують себе привабливою особистістю, вважають себе досить цікавим співбесідником та совісною людиною.

За шкалою Самоприйняття 3 серед респонденток цей фактор має виражену і яскраво виражену ознаку на загальному рівні 42,5% та 47,6% відповідно. Тобто, досліджувані жінки в більшій мірі ставляться до себе

дружньо, з прийняттям і своїх негативних рис в тому числі, вважають, що їхня гідність переважає недоліки, довіряють своїм бажанням та схвалюють плани їх здійснення.

Показники шкали Самопослідовність 4 насамперед вказують на відчуття контрольованості своєї долі з боку респонденток. Міра позитивної вираженості цього фактору в загальних показниках прояву ознаки (69% і 18,3%) серед досліджуваних жінок майже на максимальному рівні. Тобто, такі аспекти самовідчуття, як підкорення долі, жаль, що власні слова не відповідають вчинками, відчуття своєї нікчемності поряд з іншими не притаманні жінкам вибірки.

Шкала Самозвинувачення 5 як і шкала Ставлення інших відображає зворотній зв'язок невираженої ознаки з позитивним самоставленням. На діаграмі видно: за фактором самозвинувачення ознака невиражена та помірно виражена серед досліджуваних жінок в загальній сукупності – 54,8% і 21,4% відповідно. Таким чином, можна зазначити, що респонденткам не притаманні такі аспекти самоставлення, як відчуття гострої ненависті до себе, бачення в собі недоліків насамперед, почуття роздратування на саму себе, самопокарання «так тобі і треба».

Показники ознаки по шкалі Самоінтерес 6 серед досліджуваних жінок на загальному рівні яскравого прояву та помірного – 71,4% та 11,9% відповідно. Це означає, що респонденткам в найбільшій мірі притаманні такі аспекти самовідношення в контексті самоінтересу, як відчуття себе приємною людиною навіть для незнайомців, відсутність сумніву, що можна бути любимою по-справжньому, задоволення від уявлення себе очима люблячої людини, цікавість до себе, як до людини-партнера по спілкуванню тощо.

Шкала Саморозуміння 7, як видно на загальній діаграмі має самий високий показник яскраво вираженої ознаки 83,3%. В загальному вимірі саморозуміння за аспектами, що вивчаються в тесті можна охарактеризувати як усвідомлення свого внутрішнього змісту. Отже, на максимально позитивному полюсі, що видно за показником, цей фактор має прояв серед

досліджуваних жінок у високому ступені дбайливості до себе, відсутністю бажання щось в собі змінювати, відчуття доброго саморозуміння тощо.

Отже, підсумовуючи аналіз результатів по тесту самоствавлення В. Століна, С. Пантелєєва можна робити припущення, що попередні дані, які досліджувані жінки надали про себе в анкеті можна вважати в більшій мірі достовірними з боку саморозуміння, самодовіри, самооцінки, самопослідовності тощо. Тобто, досліджувані жінки демонструють доволі високий рівень позитивного самоствавлення, розуміння свого внутрішнього змісту, мотивів своєї діяльності, фактів перебігу життя, тому назагал їхній вибір стосовно медико-косметологічного коригування зовнішності можна вважати внутрішньо узгодженим.

Таким чином, крок вивчення показників по тесту самоствавлення є підготовчим до наступного аналізу кореляції загальних показників (ступінь вираженості ознак) по шкалах тесту самоствавлення з показниками досвіду та планування медико-косметологічного коригування зовнішності досліджуваними жінками

Для наочності відношення по окремим факторам представлені теж у вигляді діаграм.

На діаграмі по шкалі Самоповага I (рис.2.2) видно, що яскраво виражена ознака по фактору притаманна більшості (66,7%) жінок вибірки і зокрема 85,7% жінок, які зазначили в анкеті свій досвід або плани на медико-косметологічне коригування зовнішності. Проте, 57,1% жінок, що не планують робити коригування теж мають високий рівень самоповаги. Третина жінок, у яких аспекти самоповаги на негативному полюсі і помірно виражені (33,3% разом) зазначили, що не планують робити корекцію своєї зовнішності (25% і 17,9% відповідно). Отже, можна зазначити, що самоповага на максимально позитивному рівні значно впливає на вибір жінками заходів коригування зовнішності.

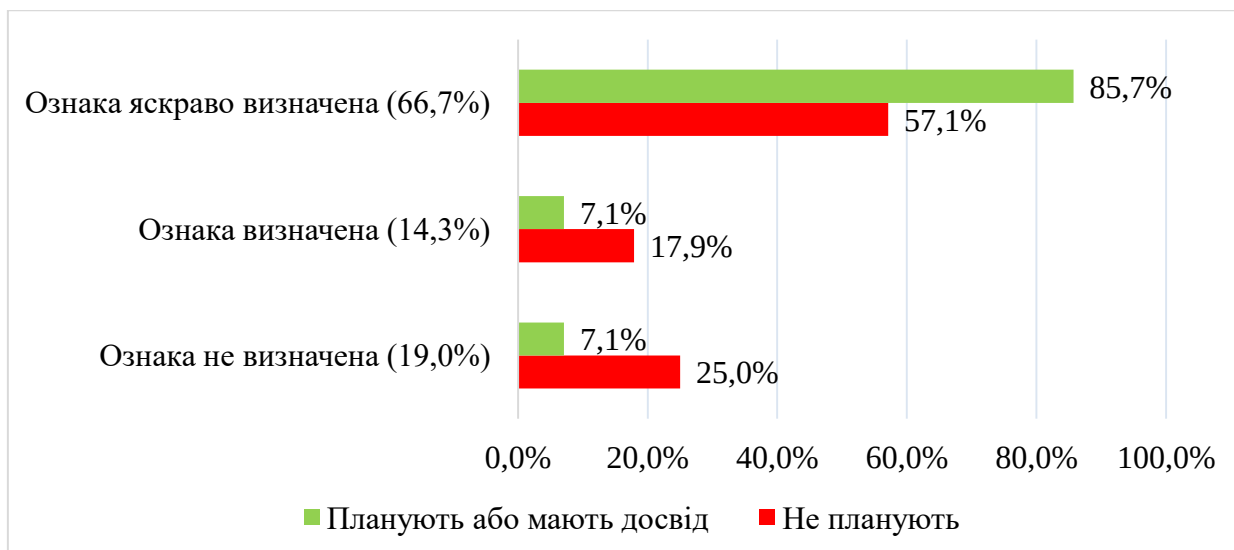

Рисунок 2.2. Відношення «Самоповага I – досвід або планування коригування зовнішності»

На Рисунку 2.3 по шкалі Аутосимпатія II можна зазначити, що ступінь вираженості фактору майже не впливає на вибір або відсутність планів щодо коригування зовнішності досліджуваними жінками.

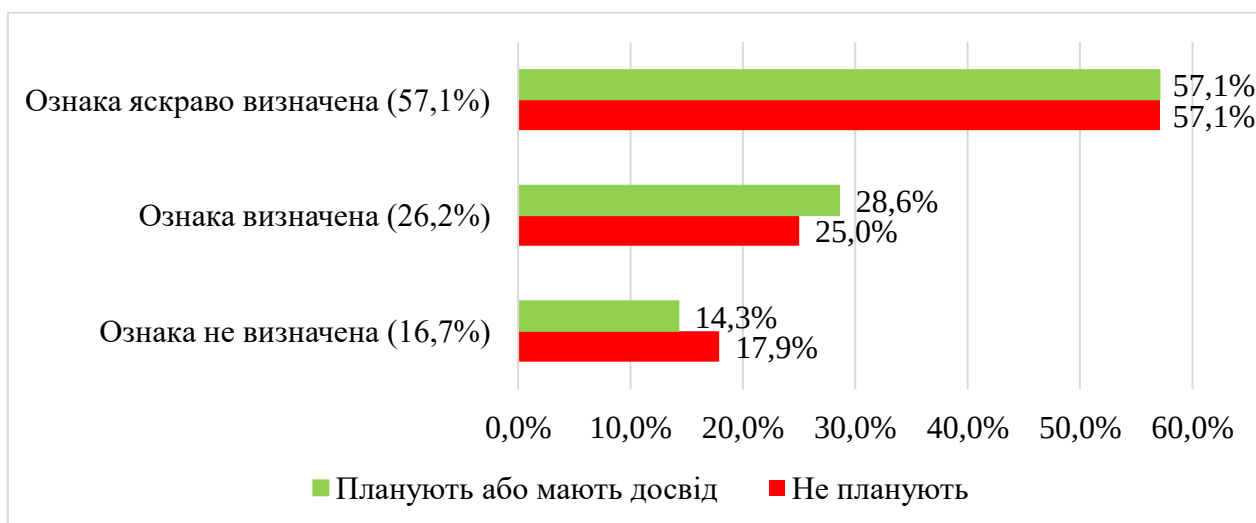

Рисунок 2.3. Відношення «Аутосимпатія II – досвід або планування коригування зовнішності»

При аналізі відношення за Рис 2.4 перш за все треба взяти до уваги специфічність фактору, який відображає ступінь орієнтованості аспектів самоствалення досліджуваних на віддзеркалення оточуючими, уявлення про негативне або позитивне ставлення до себе. Отже, за фактором половина

52,4% досліджуваних жінок мають помірно виражену ознаку очікуваного ставлення інших і вона притаманна 64,3% жінок, що вдаються коригування зовнішності або мають певні плани на процедури, в той час, серед жінок, у яких ознака не виражена більшість тих, хто не мають планів на певні процедури (53,6%). Таким чином, можна зазначити, що очікування позитивного ставлення до себе стимулює жінок вдаватися вдосконалення зовнішності за допомогою медико-косметологічних процедур.

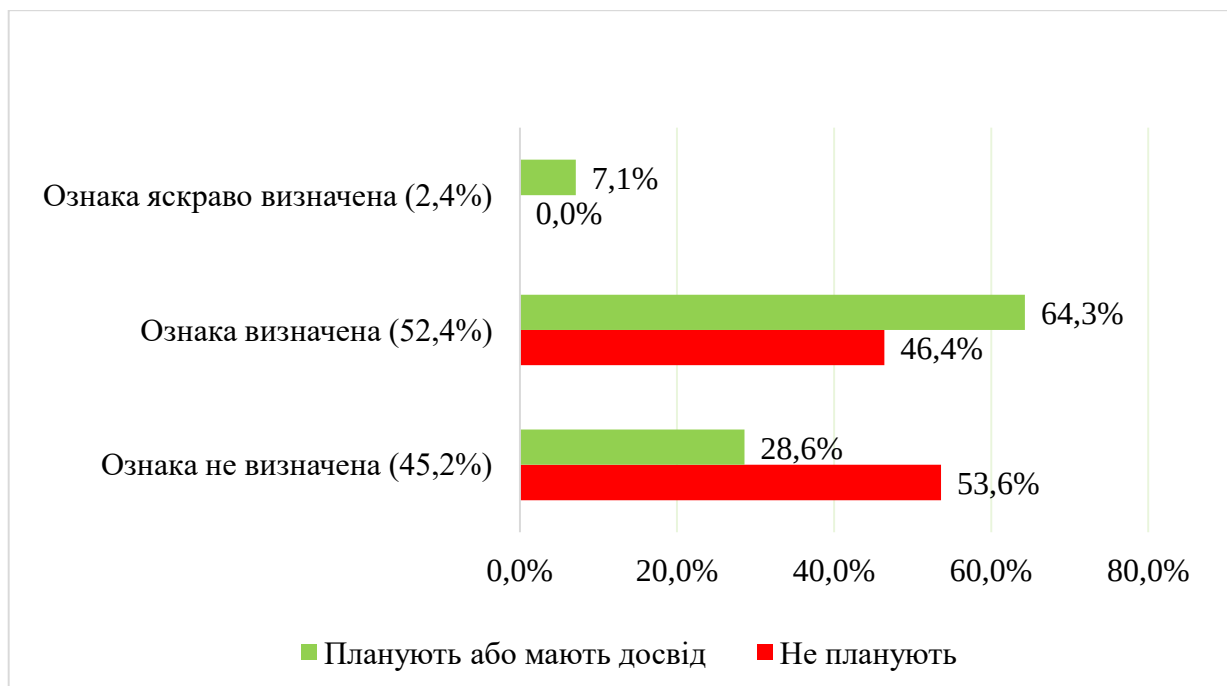

Рисунок 2.4. Відношення «Очікуване ставлення від інших III – досвід або планування коригування зовнішності»

За шкалою Самовпевненість, ознака серед жінок-респонденток яскраво і помірно виражена (69% і 14,3%). На діаграмі (Рисунок 2.5) видно, що високі показники позитивної самовпевненості мають пряме відношення з досвідом коригування зовнішності досліджуваними жінками – 57,1% та 35,7% (відповідно) із тих, хто його зазначив. У 35,7% жінок, що не мають планів на коригування зовнішності ознаки позитивної самовпевненості не виражені.

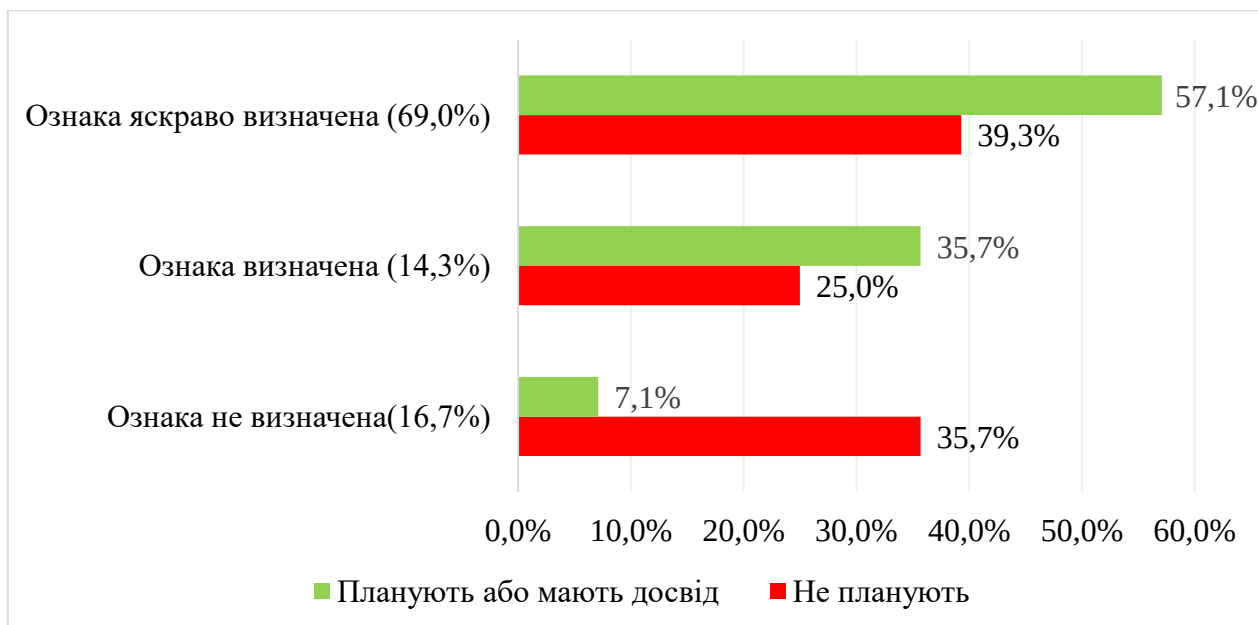

Рисунок 2.5. Відношення «Самовпевненість 1 – досвід або планування коригування зовнішності»

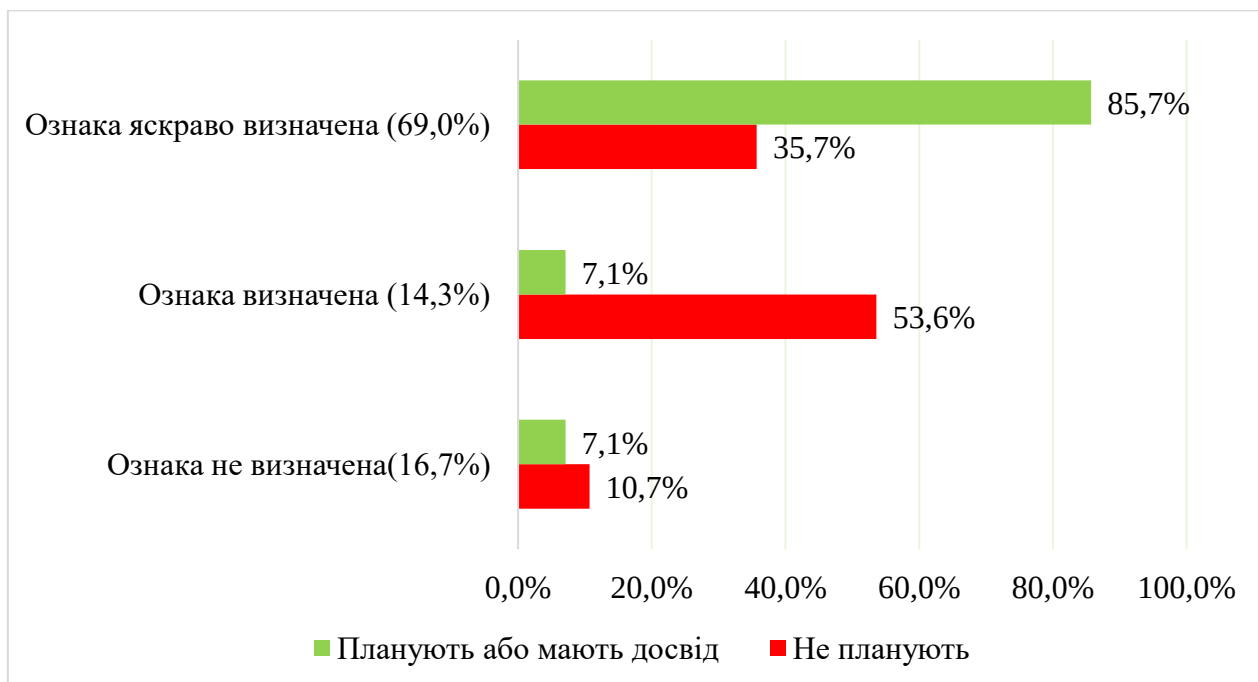

Рисунок 2.6. Відношення «Самопослідовність – досвід або планування коригування зовнішності»

На діаграмі (Рис 2.6) у порівнянні з попередньою видно, що майже всі досліджувані жінки з досвідом коригування (85,7%) мають максимально виражені ознаки самопослідовності, але майже третина жінок (14,3% і 16,7%),

у яких за фактором ознака помірно виражена та невиражена, зазначили, що не мають планів на процедури коригування зовнішності.

Отже, підсумки на завершення цього аналітичного блоку: на діаграмах відображення показників ставлення випробуваних жінок до себе та коригування зовнішності можна відмітити, що є прямий зв'язок вираженого позитивного самоставлення з тяжінням жінок до вдосконалення своєї зовнішності шляхом медико-косметологічних втручань. Втім, у жінок вибірки, що показали помірно виражені ознаки факторів самоставлення в більшості немає ані досвіду, ані планів на коригування своєї зовнішності медико-косметологічним шляхом. Більш докладно результати, отримані в цьому блоці будуть включені в загальні висновки по всій практичній частині роботи.

В наступному, останньому блоці аналітичного розділу розглянуті відношення факторів самоставлення зі шкалами семантичного диференціалу, в якому жінки-респондентки проявили невербалізоване ставленням до медико-косметологічних втручань. З таблицями результатів по шкалах «оцінка», «сила», «активність» семантичного диференціалу (СД) у відношенні з показниками по факторах самоставлення можна ознайомитися у Додатку Ж. Для зручності та наочності аналітичної роботи показники були відображені в діаграмах.

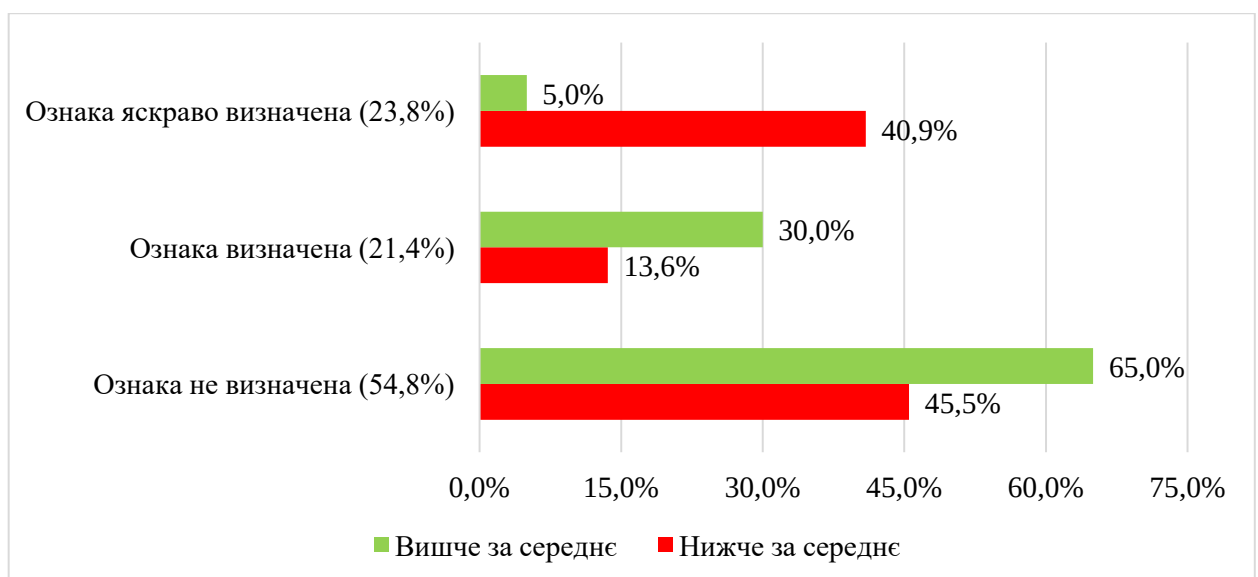

Рисунок 2.7. Відношення «Самозвинувачення – оцінка СД»

У переважній кількості досліджуваних жінок за фактором Самозвинувачення ознака не визначена або помірно визначена (54,8%, 21,4%) і серед них також більшість (30% і 65%) надають високу оцінку медико-косметологічному коригуванню зовнішності (рис 2.7). В той час, серед респонденток, у яких ознака самозвинувачення яскраво визначена (23,8%) – трохи менше за половину (40%) тих, хто оцінюють коригування зовнішності нижче за емпіричне середнє.

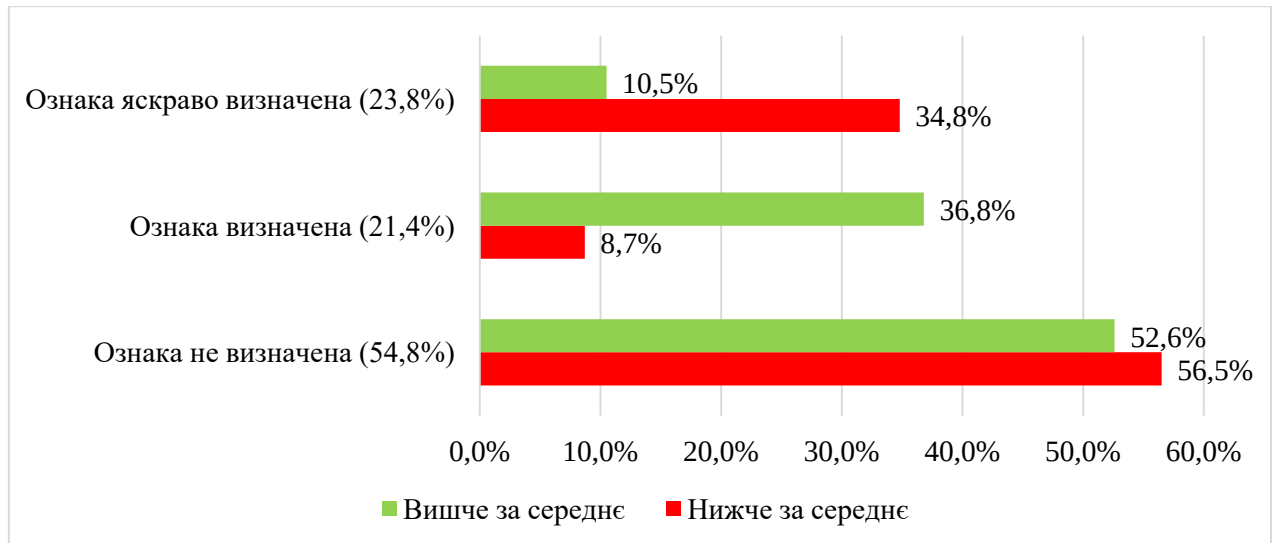

Рисунок 2.8. Відношення «Самозвинувачення – сила СД»

У порівнянні з попередньою діаграмою, можна зазначити, що жінки у яких ознака самозвинувачення не визначена, в більшості по шкалі «Сила» семантичного диференціалу (рис 2.8) зазначили медико-косметологічне коригування нижче за емпіричне середнє, але з невеликою перевагою 56,5% проти 52,6% – хто відмічає вище за середнє.

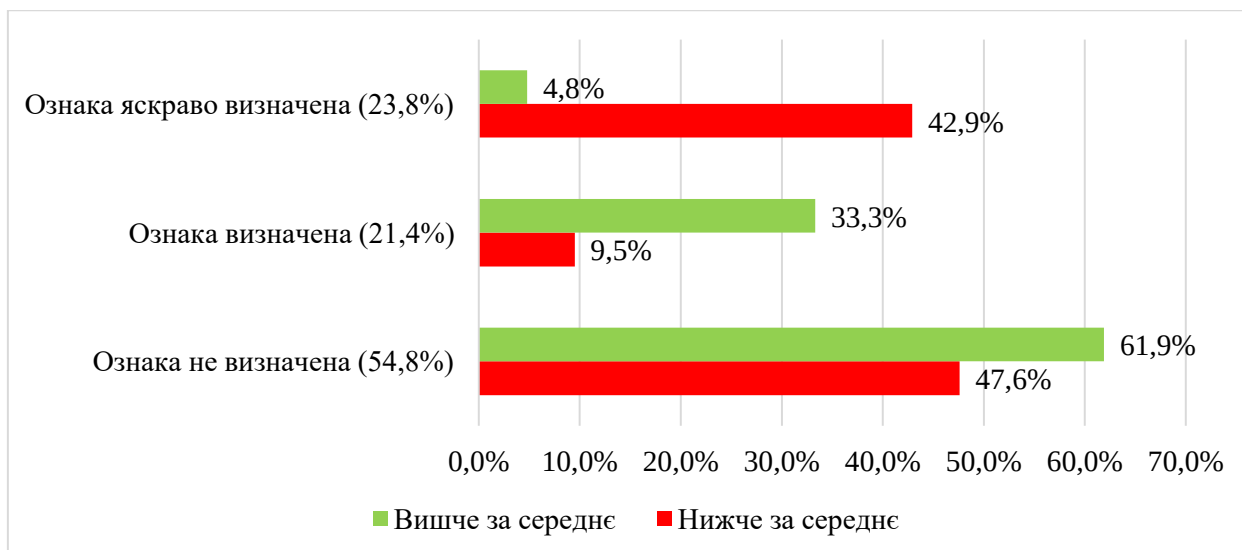

Рисунок 2.9. Відношення «Самозвинувачення – активність СД»

За шкалою «Активність» семантичного диференціалу (рис 2.9), респондентки, у яких не виражена ознака самозвинувачення в переважній більшості (61,9%) визначили медико-косметологічне коригування зовнішності вище за середнє, водночас, майже половина жінок, що оцінюють коригування зовнішності за показником активності нижче за середнє (42,9%) мають яскраво виражену ознаку самозвинувачення.

Таким чином, на завершенні останнього блоку аналізу результатів емпіричного дослідження психологічних особливостей жінок у зв'язку з їхнім ставленням до медико-косметологічного коригування зовнішності можна зробити наступні висновки: досліджувані жінки в переважній більшості мають виражене позитивне ставлення до сучасного явища медико-косметологічного коригування зовнішності. Але, за результатами аналізу зв'язку особливостей та аспектів життя респонденток з досвідом коригування зовнішності виявлені деякі розбіжності між високою оцінкою медико- косметологічних заходів і наявністю фактичного досвіду, та навпаки, жінки, які зазначили, що прибігали до медико-косметологічних втручань надають низьку оцінку даним процедурам. Такі результати можуть свідчити про розчарування у власному досвіді або про спостереження за наслідками невдалих медико-косметологічних втручань на прикладах інших.

Проте, можна констатувати зв'язок яскраво виражених аспектів жіночої ідентичності з прагненням жінок до вдосконалення зовнішності медико-косметологічним шляхом. З боку вікового самоусвідомлення, жінки, що зазначили себе в категорії дорослих схильні до більш низької оцінки коригування зовнішності, але вони же в більшості мають досвід втручань або плани на коригування зовнішності. Виявлене протиріччя потребує подальшого вивчення в більш точно обмеженій за віком вибірці.

За аспектами самоусвідомлення по шкалах самоставлення слід відмітити наступні відношення загальних показників по вибірці: по-перше, яскраво виражені ознаки позитивної самоповаги, самоінтересу, самопослідовності, саморозуміння впливають на прагнення жінок до зовнішнього самовдосконалення; звертає увагу вплив фактора ставлення інших на рішення жінок щодо коригування власної зовнішності – самодостатність, впевненість у позитивному прийнятті оточуючими сприяє відмові від кардинального медико-косметологічного втручання; за фактором очікування ставлення від інших ознака визначена у більшій половині респонденток, цей аспект впливає на користь коригування зовнішності медико-косметологічним шляхом; окремої уваги слід надати фактору самозвинування – виявлено, що жінки з яскраво визначеною ознакою ставляться до медико-косметологічного коригування зовнішності за шкалами сематичного диференціалу нижче за емпіричне середнє.

РОЗДІЛ 3. БІОТЕХНОЛОГІЇ І ЖІНОЧА ІДЕНТИЧНІСТЬ – ПОГЛЯД В ПЕРСПЕКТИВУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЖІНКИ В СЬОГОДЕННІ.

3.1. Програма психоедукації для жінок: «Психологічна адаптація сучасної жінки в сьогоденні»

Спираючись на результати і висновки практичного розділу проведеного дослідження, можна засвідчити, що в більшості дорослі сучасні жінки мають максимально високий рівень позитивного самоствлення, вони нормально адаптовані в тенденціях сучасного світу і добре відчують себе, будучи на серединному перевалі життя. Але такий високий ступінь адаптації і відношення жінок до себе можна трактувати з іншого боку, як досить щільне включення в алгоритми сучасного суспільства споживання цифрової високотехнологічної епохи, яка маніфестує цінності вражень, індивідуалізму, легкість життя через задоволення потреб в один «клік».

Отже, враження, як і ставлення, психологічна природа якого вивчалась в проведеному дослідженні, несуть певний емоційний відгук психіки на явище. Кожна сучасна людина сьогодні залучена у яскраву інтернет реальність, яка відображає відцифровану штучну картинку життя. «Відредагована» медико-косметологічним шляхом зовнішність - явище, яке справляє враження і увійшло в буденність жінок з інтернет реальності.

З одного боку, медико-косметологічне коригування зовнішності є одним з прогресивних методів біотехнологічного втручання у тіло людини, що вже деякий час вдало використовуються в медицині для усунення фізичних вад. Такі методи мають високий результат, тому й довіру, і дійсно подовжують активну фазу і покращують якість життя. Проте, є припущення, що масове звернення до біотехнологій вдосконалення тіла і зовнішності з метою досягнення естетичного ідеалу лежить, здебільшого, на емоційному підґрунті враження, психічна природа якого, до речі, зовсім мало вивчена сучасною

психологією. В той час, усвідомлення ставлення до сучасних еталонів зовнішності, як до явища, прокладає шлях від враження до саморефлексії та психічних процесів ідентифікації і самоідентифікації жінок, до усвідомлення особистого мотиваційного змісту будь-якої діяльності навколо власної зовнішності.

Отже, проведене дослідження висвітлює проблематику самоідентифікації сучасних жінок середнього віку з боку зовнішності.

В практичній площині вирішення цієї проблематики лежить в пошуку індивідуального стиля, який буде поєднувати як аспекти внутрішнього самоусвідомлення жінки, елементи ідентичності, що не очевидно пов'язані з зовнішністю та саме риси обличчя, загальну статуру та інші автентичні фізичні прояви, які роблять кожну людину неповторною у виявленні серед інших.

Таким чином, на підставі результатів дослідження та висновків була розроблена програма з пошуку власного стиля для жінок середнього віку, яка скомпільована з основ стилістики зовнішності зі сфери моди, які покладені на проєктивні, арт терапевтичні психологічні методи та психоедукаційних матеріалів стосовно образу Я в концепте ідентичності.

Програма психоедукації і відкриття власного стиля для жінок: «Психологічна адаптація сучасної жінки в сьогоденні»

Програма складена виходячи з вікових особливостей, а також виявленої проблематики.

Мета програми: допомога дорослим жінкам в пошуку конгруентного власного стиля, який виходить за рамки модних тенденцій та відображає багатогранність ідентичності зрілої жінки.

Програма розрахована на групову роботу в он- і офлайн форматах. На офлайн зустрічах проводиться практична частина програми у вигляді арт і проєктивних практик, в онлайні подається психоедукаційний матеріал. Кількість учасниць офлайн зустрічей – 12-14 осіб, віком від 35 до 55. Психоедукаційні матеріали у вигляді дописів у соціальних мережах розраховані на необмежену аудиторію.

Ведучі офлайн зустрічей – практикуючий психолог – арт терапевт і стиліст зі знанням базових основ індивідуальної стилістики зовнішності.

Тривалість програми: 3 групові зустрічі офлайн по 3 години раз на тиждень. По закінченні, утворення онлайн групи з учасниць фізичних зустрічей для подальшого опрацювання отриманого досвіду та рефлексії.

Для проведення зустрічей (час – у першій половині дня) обирається приміщення з достатнім денним освітленням, обладнане великим дзеркалом, комфортними стільцями та бажано столами, за якими будуть проводитися програмні арт практики.

1. Перша групова зустріч.

Тема: «Перше враження» або «У вас ніколи не буде другого шансу призвести перше враження».

Зустрічі передуює серія дописів у спеціально створеному тематичному акаунті, присвяченому психології стилю. У дописах до першої зустрічі популярною мовою описуються феномени враження і ставлення, розкривається їх психологічний зміст. Піднімається тема конструкту толерантності, помилки розуміння змісту, що несе термін. Як це впливає на дозвіл мати певні думки щодо модних явищ та зовнішніх проявів інших, як не усвідомлення ставлення блокує рефлексію та послаблює феномен самоідентифікації. Наводяться приклади і пропонується аудиторії поділитися своїм досвідом, коли враження від зовнішнього вигляду інших, оминаючи міркування, стали стимулом до невдалого копіювання.

Офлайн зустріч починається з представлення ведучих та знайомства між собою учасниць. Учасницям пропонується (в довільному порядку) назвати своє ім'я і вік (за бажанням). Передбачається, що учасниці не знайомі між собою.

Після спрощеної процедури знайомства, психолог-ведучий оголошує загальні правила групової роботи в даному форматі:

відношення з повагою до учасників та ведучих групи; нагадування, що зовнішність – це те, що неможливо приховати і просить всіх учасниць бути

максимально ввічливими та дружніми одна до одної; правило Я – висловлювання без оцінювання особистості і її зовнішності, лише рефлексія своїх відчуттів під час практики або факти власного досвіду; уникнення порад іншим, винесення подібних думок на загальне обговорення з ведучими та групою; добровільна участь у запропонованих практиках, але бажано, щоб всі учасниці були залучені до кожного завдання, це збагачує загальний досвід всієї групи.

Після оголошення правил та отримання погодження учасниками заходу, перше завдання пропонує психолог.

Практика: «Перше враження».

Ведучі роздають учасникам листки паперу та ручки і нагадують головну умову – бути максимально ввічливими одна до одної, намагатися бути щирими і дотримуватись формулювання думок з повагою до іншого.

Інструкція: кожна учасниця пише зверху листа свою особистісну характеристику, яку вважає доречною для повідомлення про себе в першому колі знайомства. Потім згинає край листка так, щоб людині, яка буде писати слідом не було видно попередній текст. Далі учасницям пропонується звертатися одна до одної і зібрати про себе перші враження від всіх учасниць заходу, крім ведучих. Край листка згинається після кожного допису.

Після того, як всі учасниці зібрали про себе перші враження, надається час для ознайомлення з отриманими відомостями та рефлексії на загал за бажанням за підтримкою ведучих.

Завдання «Перше враження» націлено на усвідомлення розбіжностей або, навпаки, співпадіння враження інших від зовнішнього вигляду і тією характеристикою, яку людина хоче про себе повідомити при першому знайомстві.

Після першого завдання надається 15-ти хвилинна перерва.

Друге завдання: «Small talk».

Інструкція: учасниці розбиваються на трійки і влаштовують між собою невимушену бесіду про сучасні модні тенденції. Головне, уникати критики

осіб, або навпаки, демонструвати захоплення. Можна ставити коректні питання, водночас, є правило – відповіді за бажанням. Можливо обмін досвідом без зайвих дрібниць і реклами спеціалістів.

На завдання відводиться 20 хвилин. По завершенні – рефлексія в колі учасниць, обговорення в ведучими відчуттів і питань, що виникли під час і після виконання завдання.

Закінчується перша зустріч обміном враженнями і почуттями учасниць після заходу, відповідями ведучих на запитання та анонсом плану наступної зустрічі.

2. Друга групова зустріч присвячена базовим основам стилістики зовнішнього вигляду з урахування автентичних рис обличчя, пропорцій статури, колориту зовнішності.

Тема: «Стилістична цілісність проти фрагментації»

Зустрічі передуює серія постів про особливості візуального сприйняття зовнішності повністю, а не окремими елементами/фрагментами. Головний парадокс, що більшість усвідомлює свій зовнішній вигляд не цілісно, а окремими акцентними частинами. Особливо жінки надають увагу окремим елементам зовнішності, будь-то зачіска, колір волосся, манікюр, колір помади або форма брів тощо. В той час, сторонній спостерігач бачить насамперед пропорції, загальну статуру та відчуває певне емоційне враження від виразу обличчя особи.

Зустріч проводиться в тому ж приміщенні, що і попередня.

На початку ведучі пропонують учасницям поділитися відчуттями та думками після попереднього заходу.

Першу частину другої зустрічі починає стиліст з невеликої доповіді про загальну геометрію статури, лінії, пропорції та особливості портретної зони зовнішності. Як лінії елементів зовнішності поєднуються з лініями та формою елементів одягу, принтом та фактурою тканин.

Після учасникам пропонується завдання намалювати свій облік в абстракції за допомогою ліній та геометричних фігур (спираючись на попередню інформацію).

Інструкція: головне малювати не портрет, а намагатися передати загальне сприйняття власної статури і зовнішності в абстрактній монохромній графіці.

Ведучі роздають учасникам листки білого паперу та графітні олівці. На виконання завдання відводиться 20 хвилин.

По закінченні виконання завдання учасникам пропонується підійти по черзі до дзеркала та провести візуальне порівняння малюнку зі своїм живим відображенням. Потім назагал (за бажанням) обмінятися враженням, відчуттями та думками, що виникли під час виконання вправи. За бажанням, учасниці можуть продемонструвати свій малюнок і стиліст надасть свої коментарі, проводячи порівняльний аналіз малюнку з рисами зовнішності. Зверне увагу на автентичність фізичного малюнку зовнішності і покаже елементи, на які можна спиратися у вибудові концепту власного стилю.

По закінченні обговорення – перерва 15 хвилин.

Друга частина зустрічі теж присвячена стилістиці. Стилiст за допомогою свого інструментарію проводить діагностику колориту зовнішності кожної учасниці. Робота проводиться перед дзеркалом по черзі. Учасниці групи спостерігають за роботою стиліста і ефектом компліментарних кольорів та феномену рефлексу кольору.

Інструкція: перед початком діагностики колориту зовнішності учасникам пропонується зняти макіяж.

По завершенні діагностики стиліст, за допомогою реквізиту показує, знову перед дзеркалом, як колір впливає на візуальне сприйняття зовнішності в портретній зоні.

Завершується друга зустріч обговоренням відчуттів, емоційних вражень учасниць, відповідями ведучих на запитання. Учасниці отримують домашнє завдання: знайти картинку – розмальовку, яка відповідає абстрактному

малюнку власної зовнішності та розфарбувати її в кольорах, відповідних до колориту, який визначив стиліст під час занять.

3. Третя зустріч присвячена проявленню через елементи зовнішнього вигляду власного життєвого досвіду та внутрішніх аспектів самоусвідомлення за допомогою проективної методики та наративної практики.

Тема: «Арка трансформації»

Офлайн зустрічі передуює серія дописів у мережі про узгодженість внутрішніх трансформацій з зовнішнім обліком на прикладах кіногероїв, персонажів казок, архетипічних сюжетів тощо. Надається рекомендація до перегляду конкретних кінострічок, в яких яскраво показана ця закономірність. Стилiст звертає увагу на певні фрагменти і коментує зовнішні аспекти.

Перша частина третьої зустрічі починається з невеликої лекції психолога про архетипічні сюжети, прояви яких може спостерігати у власному житті кожна людина. Зі своєї сторони, стиліст підтримує дану тематику, спираючись на роботу М. Марк і К. Пірсон «Герой - Бунтар», в якій описані архетипічні сюжети, які використовуються в маркетингових технологіях сучасності. Основа ідеї в тому, що феномен ідентифікації виникає, коли людина відчуває неусвідомлений зв'язок з історією головного персонажа архетипічного сюжету. Кожен архетипаж має впізнавану зовнішність, символи і атрибутику, які свідчать про психологічні характеристики носія.

Практикум третьої зустрічі полягає в рефлексії історії власного життя учасницями з метою виявлення архетипічних сюжетів, особистої тактики подолання життєвих перипетій з усвідомленням стратегічних очікувань. Таким чином, кожна учасниця може усвідомити про себе декілька, проявлених в певних діях характеристик архетипажів.

Наступним кроком йде обговорення групою, за допомогою ведучих - психолога і стиліста, внутрішнього відчуття і зовнішніх проявів, атрибутики та впізнаваної стилістики персонажів архетипічних історій.

За бажанням, деяким учасникам тренінгу стиліст допомагає в концептуальному об'єднанні отриманих відомостей про азбуку власної зовнішності з архетипічними проявами особи через атрибутику, аксесуари, колір, форму зачіски, одягу тощо.

На завершенні третьої зустрічі і тренінгу загалом учасниці отримують друковані матеріали з описом психологічних характеристик архетипажей за М. Марк і К. Пірсон у поєднанні з елементами базової стилістики візуального образу персонажів.

Протягом двох тижнів після завершення офлайн тренінгу, учасниці продовжують спілкування в онлайн групі, спеціально створеної і за підтримкою ведучих – психолога та стиліста.

За допомогою представленої програми жінки отримують навички базового стилістичного розуміння власної зовнішності і практичні підходи до естетичного вдосконалення обліку без кардинальних медико-косметологічних втручань у зовнішність. Знайомляться з інструментом психологічного самопізнання на основі архетипічних сюжетів, та інструкцію до поєднання внутрішнього змісту ідентифікації і самоідентифікації з зовнішнім фізичним проявом.

ВИСНОВКИ

1. В результаті проведеного теоретичного дослідження феноменів тіла і тілесної ідентичності було встановлено, що в самоусвідомленні індивіда вони вагомому відрізняються. Тіло має певні межі, фізичні характеристики, його усвідомлення відбувається в сфері когнитивного пізнання можливостей фізичного прояву індивіда в контакті з оточуючою дійсністю, в той час як тілесна ідентичність не обмежується контурами суто фізичної оболонки.

Вивченням феномену тіла займаються здебільшого у соціології, філософії, в яких індивід розглядається в процесі соціальних взаємодій і тіло визначається як соціальний об'єкт. Було встановлено, що зовнішність людини також підпадає під соціальну об'єктивацію. Цей факт виявився значущим у дослідженні психологічних особливостей жінок середнього віку з різним ставленням до медико-косметологічних втручань у зовнішність, тому що біотехнології вдосконалення зовнішності націлені саме на аспекти соціальної адаптації, невербальної перцепції людьми один одного в широкому просторі соціальних контактів. Доречно згадати цифрові технології сучасності, які використовують ідентифікацію зовнішності як міру контролю над діями особи.

В ході дослідження було з'ясовано, що тілесна ідентичність – базовий первинний концепт внутрішнього самоусвідомлення людини від першого року життя, від першої неусвідомленої ідентифікації з оточуючими, самоідентифікації, з подальшим формуванням, в першу чергу, статево-рольової ідентичності. Таким чином, встановлено, що тілесна ідентичність є значущим компонентом в загальній ідентичності особистості, в класичній психології вона визначається як фізичний образ «Я» – компонент «Я-концепції». Було з'ясовано, що феномен зовнішності, як елемент фізичного образу «Я» в психології не достатньо вивчений, проте встановлено, що власна зовнішність опосередковується в фізичному образі «Я» через феномен ставлення. Отже, можна констатувати, що ставлення жінок до сучасного

явища медико-косметологічного коригування зовнішності пов'язане зі ставленням до власної зовнішності, яка є компонентом фізичного образу «Я» у складі «Я-концепції», тобто загального самусвідомлення або унікальної ідентичності, яка формується і трансформується впродовж життя. Важливо додати, що самоідентичність зазнає трансформації за певними аспектами в процесі вікового і особистісного розвитку жінок, але не втрачає своєї цілісності, самопослідовності, самототожності, самонаслідування і психологічні особливості особи забезпечують здійснення цих принципів.

2. В ході теоретичного дослідження зв'язку феномену ставлення до власної зовнішності дорослих жінок з образом «Я», було виявлено механізми ідентифікації і самоідентифікації, які виникають на межі контакту і порівняння себе з іншими. Отже, тіло і зовнішність – прояви людини серед інших, які не приховаєш. Визначена специфічність механізму ідентифікації, яка полягає в спеціальній діяльності, внутрішній і зовнішній, що спрямована на уподібнення/ототожнення з об'єктом, який викликав певний емоційний відгук. Але, в той же час, самоідентифікація спрацьовує на збереження самототожності.

В проведеному дослідженні з'ясування цього механізму виявилось ключовим моментом, який проклав шлях до психологічних особливостей жінок середнього віку, тобто до певної проблематики самоідентифікації з боку зовнішності в сучасному культурно-соціальному середовищі, яке маніфестує вічну молодість.

Теоретичне вивчення феномену ставлення наводить, що усвідомлення людиною свого ставлення до явищ і об'єктів навколишньої дійсності виконує декілька функцій: мотивції до задоволення потреб, збудження інтересу, утворення емоційно-мотиваційного змісту діяльності. В контексті проблематики самоідентифікації усвідомлення ставлення може стати на заваді неусвідомленої діяльності ідентифікації. Отже, в процесі теоретичного вивчення феномену ставлення та міркувань, був зроблений висновок, що усвідомлення емоційного змісту свого ставлення до зовнішнього прояву себе

та інших, до явища сучасної глобальної моди – є певною формою рефлексії, на яку сучасній людині не вистачає ані часу, ані певних психологічних навичок, тому ми спостерігаємо феномен масового фізичного ототожнення.

Таким чином, практичне вивчення ставлення дорослих жінок до медико-косметологічного коригування зовнішності не тільки допомогло з наукової точки зору описати проблематику самоідентифікації і психологічні особливості сучасної жінки з боку зовнішності, але й надало учасницям дослідження можливість саморефлексії з приводу аспектів самоставлення.

3. В результаті емпіричного дослідження було встановлено зв'язок між досвідом коригування зовнішності медико-косметологічним шляхом і деякими аспектами життя, власного досвіду, самоусвідомлення в буденному житті сучасних дорослих жінок. Також вивчено загальні показники по вибірці аспектів самоставлення жінок за шкалами тесту самоставлення В. Століна, С. Пантилєєва. За методикою семантичного диференціалу респондентки змогли проявити своє невербалізоване ставлення до явища коригування зовнішності, отримані результати також були застосовані у вивченні зв'язку особливостей сприйняття жінками явища сучасності – біотехнологічного покращення зовнішності.

За результати дослідження були встановлені наступні фактори самоусвідомлення і життєвого досвіду досліджених жінок, що висвітлюють аспекти їхнього ставлення до медико-косметологічного коригування зовнішності: по-перше, слід відзначити, що загальний рівень глобального самоставлення по вибірці максимальний – 100%, але такий високий показник свідчить скоріш про недостатність саморефлексії, ніж вкрай позитивне самоставлення; по-друге, очікуване ставлення у широкому колі соціальних стосунків схиляє жінок до коригування зовнішності, але, в той же час, за іншими аспектами, усвідомлення себе в близькому оточенні сприяє спокійному ставленню до власної зовнішності; по-третє, виявлено, що жінки з вираженим самозвинуваченням оцінюють коригування зовнішності нижче за середнє; по-четверте, вікова самоідентифікація жінок впливає на рішення

щодо коригування зовнішності: жінки, що відчують свою дорослість опробували коригування зовнішності, але оцінюють його нижче за середнє; по-п'яте, встановлено, що одружені і самозайняті жінки як високо оцінюють медико-косметологічні заходи корекції зовнішності, так і мають досвід або плани коригування; жінки, що працюють довгий час у жіночих колективах в більшості мають досвід коригування зовнішності, проте оцінюють його нижче за середнє.

Отже, сучасні жінки середнього віку мають високий рівень самоповаги, саморозуміння, самовпевненості, самопослідовності і ставляться з інтересом та довірою до медико-косметологічних заходів коригування зовнішності. Деякі з них схильні до ідентифікації з боку зовнішнього вигляду під впливом очікуваного ставлення від інших, серед них є ті, хто спробував медико-косметологічне коригування зовнішності, але в цілому, вони не планують подальших втручань, відчують свою жіночність і впевнено самоідентифікують себе дорослими жінками, які добре знають свої особливості зовнішності, надають перевагу невимушеності і доглянутості у вигляді.

За результатами проведеного дослідження можна зробити деякий прогноз. Молоді жінки та ті, що відчують себе молодшими за свій фактичний вік зазначили високі оцінки коригування зовнішності, досвід і плани на подальше втручання. Отже, як це вплине на їхню самоідентичність з часом і віком, потребує подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жеребкіна І. Феміністська теорія 90-х років: проблеми та парадокси репрезентації жіночої суб'єктності. *Філософська думка*. 2001. № 2. С. 56–71.
2. Гриник І. Я. Феномен образу в психологічній науці: аналітичний погляд, сутність та особливості прояву. *Габітус*. 2022. № 37. С. 85–89.
3. Остапенко О. Теоретичні основи розуміння поняття «образ тіла» у психологічній науці. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. 2023. Серія 12. Психол. науки., № 21. С. 51–60.
4. Nancy J. L. *Corpus*. New York : Fordham University Press, 2008. 171 p.
5. Christiansen K., Knussmann R. *Strong and muscular = aggressive? Body build and aggression in men. Aggressive behavior*. 1995. Vol. 21, no. 3.
6. Synnott A. Tomb, temple, machine and self: the social construction of the body. *The british journal of sociology*. 1992. Vol. 43, no. 1. P. 79–110.
7. Потапенко Я. О. Гносеологічні категорії «тіло» та «тілесність» у сучасному українському історіографічному дискурсі. *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки*. 2012. № 9. С. 3–8.
8. Weiss G., Haber H. F. *Perspectives on embodiment: the intersections of nature and culture*. New York : Routledge, 1999. 270 p.
9. Гавриленко А. А. *Образ физического Я как структурная составляющая Я-концепции : на соискание ученой степени кандидата психологических наук*. Москва, 2009. 278 с.
10. Столин В. В. *Самосознание личности*. Москва: Издательство Московс. Университета, 1983. 284 с.
11. Виготський Л. С. *Психологія*. Київ : ЕКСМО-Прес, 2000. 1008 с.
12. Боришевський М. Самосвідомість як фактор психічного розвитку особистості. *Психологія і суспільство*. 2009. № 4. С. 128–135.
13. Bauman. Z. *Intimations of 29 Postmodernity*. – London and New-York: Routledge, 1992. – 280 с.

14. Попова Е. Диалектика тождественности и самости в концепте идентичности. *Ідентичність у сучасному соціумі : матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції*. 2006. С. 75 – 76.
15. Філософський енциклопедичний словник. Довідкове видання / ред. В. Шанкарук. Київ : Абрис, 2002. 233 с.
16. Зливков В. Л. Самоідентифікація в педагогічній комунікації. Київ : Укр. центр політ. менеджменту, 2005. 144 с.
17. Rogers K. On Becoming a Person. A Therapist's View of Psychotherapy. London : Robinson, 216. 429 p.
18. Павелків Р. В. Вікова психологія. Підручник. Київ : Кондор, 2015. 469 с.
19. Мацумото Д. Психология и культура. Санкт-Петербург: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2022. 416 с.
20. Cooley C. H. Human Nature and the Social Order Transaction social science classics series. New Brunswick, New Jersey : Transaction Publishers, 1902. 444 p..
21. Декомб В. Клопоти з ідентичністю. URL: http://rethinkingdemocracy.org.ua/Library/12_Descombes3.pdf (дата звернення: 14.11.2024)..
22. Сайко Э. В. Идентификация как способ социального бытия и идентичность как форма субъективного самоосуществления. Мир психологии. 2004. № 2. С. 28–37.
23. Моляко В. В. Психокорекційні стратегії деформації Я-образу зовнішності в юнацькому віці. Практична психологія та соціальна робота. 2004. № 6. С. 78–80.
24. Калуга, В. Ф. Ідентичність та самоідентичність як ключ до осмислення природи людини / В. Ф. Калуга // Гуманітарні студії. Збірник наукових праць. Випуск 24 / редкол.: А.Є.Конверський [та ін.]. Київ: Видавничополіграфічний центр «Київський університет», – 2014

25. Москалець В. П. Психологія особистості: навчальний посібник для студентів, аспірантів, викладачів спеціальності психологія, соціальна педагогіка та ін. Київ : Центр учб. літ., 2013. 416 с.
26. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 376 с.
27. Рибалка В. В. Психологічна структура особистості. Психологія: підручник / ред. Ю. Л. Трофімов. Київ, 2000. С. 116–122.
28. Узнадзе Д. Н. Основы экспериментальной психологии. Тбилиси : Академия наук грузинской ССР, 1968. 436 с.
29. Сарджвеладзе Н. И. Личность и ее взаимодействие с окружающей средой. Тбилиси: «Мецниереба», 1989. 154 с.
30. Козлова О. А. Соціальна психологія особистості та спілкування. Харків : НТУ«ХП», 2017. 172 с.
31. Гончарова Г. О., Ларіонов С. О. Система ставлень особистості: теоретичні аспекти дослідження. Право і безпека. 2017. № 1. С. 130–134.
32. Rumsey N., Harcourt D. The Psychology of Appearance. New York : McGraw-Hill Education, 2005. 256 p..
33. Kernberg O. Aggression in Personality Disorders and Perversions. New Haven : Yale University Press, 1995. 326 p..
34. Цешнатій О. Б. Особливості використання методики М. Куна та Т. Макпартленда «Хто Я?» при вивченні гендерної ідентичності. Проблеми сучасної психології. 2015. № 27. С. 620–634.
35. Дружиніна І. А. Феномен ідентичності та ідентифікації в руслі сучасних психологічних досліджень. Наукові записки рівненського державного гуманітарного університету : збірник наукових праць. 2007. № 37. С. 48–52.
36. Писаренко Н. Проблемы эмпирического исследования идентичности личности. Методологические проблемы современной психологии: иллюзии и реальность: : Материалы Сибирс. психологичес. форума 16–18 сентября 2004г, м. Томск, 16 верес. 2004 р. 2004. С. 603–609.

37. Пантилеев С. Р. Методика исследования самоотношения / Москва : Смысл, 1993. 32 с.
38. Яновська С. Г., Севост'янов П. О., Туренко Р. Л. Психометричні показники та адаптація методу Ч. Осгуда «семантичний диференціал» (українська версія методу). Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. 2023. № 74. С. 24–30.
39. Вовчук Р. Ю. Ставлення особистості до власної зовнішності як предмет психологічних досліджень. Вісник дніпропетровського університету. Серія «педагогіка і психологія». 2011. № 17.
40. Зовнішність як соціальний об'єкт | Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Збірник наукових праць «Педагогічні науки». URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/309> (дата звернення: 09.11.2024).
41. Калуга В. Ф. Ідентичність та самоідентичність як соціокультурні феномени суспільного буття людини: гендерні та екзистенціальні виміри : Докторська дисертація. Київ, 2016. 394 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Питання до тесту – опитувалика самоставлення В. Століна, С. Пантилєєва.

Інструкція: потрібно відповісти на наступні 57 стверджень. При згоді з твердженням потрібно ставити «+», при запереченні «-».

1. Думаю, що більшість мої знайомих ставиться до мене з симпатією.
2. Мої слова не часто розбігаються з ділом.
3. Думаю, що багато хто бачить в мені дещо подібне до себе.
4. Коли я намагаюся себе оцінити я перш за все бачу свої недоліки.
5. Думаю, що як особистість я цілком можу бути привабливим для інших.
6. Когда я бачу себе очами глазами люблячої мене людини, мене неприємно вражає, наскільки мій образ далекий від дійсності.
7. Моє я мені цікаве.
8. Я вважаю, що іноді не гріх пожаліти самого себе.
9. В моєму житті є, або принаймні, були люди з якими я був надзвичайно близький.
10. Власну повагу мені ще треба заслугувати.
11. Бувало, й не раз, що я сам себе гостро ненавидів.
12. Я цілком довіряю своїм раптовим бажанням.
13. Я сам хотів в багато в чому себе переробити.
14. Моє власне «Я» не представляється мені вартим глибокої уваги.
15. Я щиро хочу, щоб у мене було все добре.
16. Якщо я і відношусь до чого небудь з докором, то перш за все до самого себе.
17. Случайному знайомому я скоріш за все покажусь приємною людиною.
18. Найчастіше я схвалюю свої плани та дії.
19. Власна слабкість викликає у мене щось на кшталт призирства.
20. Якби я роздвоїлася, то мені не було б досить цікаво спілкуватися зі своїм двійником.

21. Деякі свої якості я відчуваю як сторонні, чужі мені.
22. Навряд чи хто небудь зможе відчуті свою подібність зі мною.
23. У мене достатньо здібностей та енергії втілити в життя задумане.
24. Часто я не без глузування жартую над собою.
25. Саме розумне, що може зробити людина в своєму житті — це підкоритися долі.
26. Стороння людина, на перший погляд знайде в мені багато відразливого.
27. Нажаль, якщо я і сказав дещо, це не означає, що саме так і буде
28. своє відношення до самого себе можна назвати дружнім.
29. Бути поблажливим до власних слабкостей цілком природно.
30. У мене не виходить бути для любимої людини цікавим довгий час.
31. В глибині душі я б хотів, щоб зі мною сталося щось катастрофічне.
32. Наврядчи я викликаю симпатію у багатьох своїх знайомих.
33. Мені буває дуже приємно побачити себе очами люблячої мене людини.
34. Коли у мене виникає яке небудь бажання, я перш за все питаю себе, чи розумно це.
35. Іноді мені здається, що як би якась мудра людина змогла побачити мене наскрізь, то вона тут же зрозуміла, яка я нікчема.
36. Часом я сам собою захоплююсь.
37. Можна сказати, що я ціную себе достатньо високо.
38. В глибині душі я ніяк не можу повірити, що я дійсно доросла людина.
39. Без сторонньої допомоги я моало чого можу зробити.
40. Іноді я сам себе погано розумію.
41. Мані дуже заважає нестача енергії, волі та цілеспрямованості.
42. Думаю, що інші в цілому оцінюють мене достатньо високо.
43. В моєї особистості є, мабуть, щось таке, що здатне викликати у інших неприязнь.
44. Більшість моїх знайомих не приймають мене так серйозно.
45. Сам у себе я доволі часто викликаю відчуття дратівливості.
46. Я цілком можу сказати, що уникаю сам себе.

47. Навіть мої негативні риси не заються мені чужими.
48. В цілому, мене влаштовує те, який я є.
49. Наврядчи мене можна любити по-справжньому.
50. Моїм мріям та планам не вистачає реалістичності.
51. Якби моє друге «Я» існувало, то для мене це був би самий нудний партнет по спілкуванню.
52. Думаю, що я міг би знайти спільну мову з будь якою значною та розумною людиною.
53. Те, що в мені відбувається, як правило мені зрозуміло.
54. Мої переваги цілком переважають мої недоліки.
55. Наврядчи знайдеться багато людей, які звинуватять мене у відсутності совісті.
56. Коли зі мною трапляються неприємності, як правило, я кажу собі «так тобі і треба»
57. Я можу сказати, що цілком контролюю долю.

Показник по кожному фактору підраховується шляхом підсумування стверджень, з якими людина погодилася, якщо вони входять в фактор з позитивним знаком; стверджувальний, з якими досліджуваний не згоден, якщо вони входять у фактор з негативним знаком. Отриманий «сирий бал» по кожному фактору переводиться, з таблицями, у накопичені частоти (%).

Ключ до обробки

Номера пунктів та знак, з яким пункт входить у відповідний фактор

Шкала S (інтегральна):

«+»: 2, 5, 23, 33, 37, 42, 46, 48, 52, 53, 57.

«-»: 6, 9, 13, 14, 16, 18, 30, 35, 38, 39, 41, 43, 44, 45, 49, 50, 56.

Шкала самоповаги (I):

«+»: 2, 23, 53, 57.

«-»: 8, 13, 25, 27, 31, 35, 38, 39, 40, 41, 50.

Шкала аутосимпатії (II):

«+»: 12, 18, 28, 29, 37, 46, 48, 54.

«-»: 4, 9, 11, 16, 19, 24, 45, 56.

Шкала очікуваного відношення інших (III):

«+»: 1, 5, 10, 15, 42, 55.

«-»: 3, 26, 30, 32, 43, 44, 49.

Шкала самоінтересу (IV):

«+»: 7, 17, 20, 33, 34, 52.

«-»: 14, 51.

Шкала самовпевненості (1):

«+»: 2, 23, 37, 42, 46.

«-»: 38, 39, 41.

Шкала відношення інших (2):

«+»: 1, 5, 10, 52, 55.

«-»: 32, 44.

Шкала самоприйняття (3):

«+»: 12, 18, 28, 47, 48, 54

«-»: 21.

Шкала самопослідовності (4):

«+»: 50, 57.

«-»: 25, 27, 31, 35, 36.

Шкала самозвинувачення (5):

«+»: 3, 4, 9, 11, 16, 24, 45, 56.

«-»:

Шкала самоінтереса (6):

«+»: 17, 20, 33.

«-»: 26, 30, 49, 51.

Шкала саморозуміння (7):

«+»: 53.

«-»: 6, 8, 13, 15, 22, 40.

ДОДАТОК Б

Метод Семантичного диференціалу.

Інструкція: будь ласка, охарактеризуйте запропоноване поняття, користуючись парами прикметників, вказаними на бланку. Якщо Ви вважаєте, що для даного поняття у максимальній мірі характерний прикметник, розташований зліва, обведіть у відповідному рядку цифру 3 ліворуч від нуля; якщо, на Вашу думку, мова йде про достатню притаманність прикметника, розташованого ліворуч, обведіть цифру 2 ліворуч від нуля; якщо ж оцінюваному Вами поняттю розташований ліворуч прикметник є властивим у незначній мірі, – обведіть цифру 1 ліворуч від нуля. Якщо Ви більше схиляєтеся до правого прикметника, закономірність така сама (3 – максимальна відповідність; 2 – достатня; 1 – незначна – але правіше від нуля). Якщо Вам доволі важко визначитися між двома прикметниками, обирайте клітину з цифрою 0 (проте старайтеся уникати таких відповідей). Ваша задача – оцінити поняття за всіма дванадцятьма парами. Старайтеся довго не думати і давати першу відповідь, що спала на думку.

Таблиця Б.1.1.

Бланк до метода семантичного диференціалу

Хороший	3	2	1	0	1	2	3	Поганий
Могутній	3	2	1	0	1	2	3	Безсилий
Швидкий	3	2	1	0	1	2	3	Повільний
Гарний	3	2	1	0	1	2	3	Потворний
Активний	3	2	1	0	1	2	3	Пасивний
Великий	3	2	1	0	1	2	3	Маленький
Енергійний	3	2	1	0	1	2	3	Млявий
Безпроблемний	3	2	1	0	1	2	3	Проблемний
Сильний	3	2	1	0	1	2	3	Слабкий
Приємний	3	2	1	0	1	2	3	Неприємний
Натхненний	3	2	1	0	1	2	3	Байдужий
Потужний	3	2	1	0	1	2	3	Кволий

ДОДАТОК В

Анкета- опитування «Ставлення сучасних жінок до деяких аспектів власного життя та до себе»

Інструкція: Кожне питання анкети потребує відповіді. Виберіть один з варіантів відповіді та позначте його.

1. Вкажіть Вашу стать:

- жіноча
- чоловіча

2. Вкажіть, будь ласка, Ваш вік
прописати цифрою

3. Виберіть з перелічених твердження, яке найточніше відповідає Вашому самоусвідомленню зараз:

- я доросла жінка
- я молода жінка
- я жінка середнього віку
- неусвідомлюю себе крізь вікову категорію

4. Яка з наведених думок найбільш співпадає з Вашим усвідомленням себе жінкою свого фактичного віку:

- відчуваю себе молодшою за свій фактичний вік
- добре усвідомлюю себе жінкою на свій фактичний вік

5. Оберіть твердження, яке більш за все відповідає Вашому відчуттю себе:

- добре відчуваю свою жіночність і вона передує всім іншим моїм якостям
- Я завжди мала сумніви щодо своєї жіночності
- мені комфортно, коли в мені бачать особистість і професійність, а не людину

відповідної статі

6. Зазначте, будь ласка, Ваше сімейне положення:

- одружена
- розлучена, налаштована на нові стосунки
- маю партнерські стосунки без оформлення
- вдова
- сингл, мене влаштовує
- самотня, шукаю партнера
- іноді маю короткострокові стосунки

7. Вкажіть, чи є у Вас діти, дорослі діти, діти-підлітки. Можна обрати декілька варіантів :

- дорослі (18+ років)
- підлітки (13 - 17 років)
- діти середнього шкільного віку (9 - 12 років)
- молодші школярі (6 - 8 років)
- молодші школярі (6 - 8 років)
- не маю дітей

8. Вкажіть, будь ласка, рід Вашої зайнятості:

- тривалий час працюю на одному місці в усталеному колективі
- часто змінюю робочі місця (не більше 3-х років на одному)
- маю декілька робіт (видів зайнятості, що сплачуються)
- ніколи не працювала, матеріально забезпечує чоловік, батьки
- останнім часом не працюю, шукаю роботу
- останнім часом не працюю, зараз роботу не шукаю
- щойно влаштувалась на нове місце роботи, адаптуюсь у колективі
- самозайнята

9. Вкажіть, в яких колективах маєте найбільший досвід роботи:

- жіночій
- чоловічій
- змішаний

10. Чи змінились Ваше тіло та обличчя з часом:

- так
- ні
- сильно змінились природно у порівнянні з юністю
- лише по фото можу пригадати якою була, навіть не помітила як стала такою як зараз
- змінились у кращій бік завдяки моїм зусиллям

11. З наведених тверджень виберіть те, що найбільш точно співпадає з Вашими відчуттями і діями стосовно Вашого тіла і обличчя протягом життя:

- помічаю зміни у всіх дрібницях, стурбована проявом тілесних вікових ознак, намагаюсь будь-якими методами тримати виразний та молодший вигляд
- до змін ставлюся задовільно, користуюсь косметичними засобами, вважаю себе доглянутою, цього достатньо
- зміни турбують, але нічого не вдієш, я рано почала фізично старіти
- природні зміни вкрай не задовольняють, останнім часом коригую зовнішність за допомогою медичних або косметологічних методів, вважаю це сучасною необхідністю

12. Яка з наведених думок стосовно власної зовнішності може бути вашою:

- з часом я стала гарнішою, вік мені пасує
- ніколи не була привабливою і з часом не краще, але звикла до себе
- добре себе знаю, дотримуюсь невимушеності у зовнішньому вигляді, поважаю і ставлюся з цікавістю до своєї індивідуальності

- добре себе знаю, вважаю симпатичною, давно винайшла свій «код краси»
- через проблеми зі здоров'ям мені не вдається виглядати так як хочеться
- не маю зайвого часу і цікавості щодо спостереження змін своєї зовнішності, сприймаю себе як є

13. Чи маєте Ви певні думки як має виглядати доросла жінка:

- так
- ні

14. Оберіть, будь ласка, найбільш відповідний опис щодо Вашого відношення до власної зовнішності протягом життя:

- спокійно ставлюсь до своєї зовнішності, роблю мінімальні процедури естетичного догляду (стрижка, фарбування волосся, повсякденний мейкап тощо), більшу увагу приділяю одягу
- постійно експериментую із зовнішністю, швидко втілюю модні тренди
- сфокусована на реалізації життєвих планів, в яких зовнішність має другорядне значення
- тривалий час підтримую звичний вигляд та уникаю будь - яких змін у зовнішньому вигляді, мене все влаштовує
- довго звикаю до будь - яких перевтілень у зовнішньому вигляді, нервую, тому коли хочу змін у власному образі, скоріше утримаюсь
- прислухаюсь до порад подруг та близьких з приводу свого вигляду, вважаю, що з боку краще видно
- до мене часто звертаються за порадами щодо зовнішнього вигляду, тому що я крокую за трендами і мене оточуючи вважають жінкою з гарним смаком
- прислухаюсь до партнера, мені важлива його думка та схвалення

15. Оберіть з наведених варіантів «ставлення» найбільш відповідний Вашим поглядам щодо сучасних трендів естетики зовнішності та медико-косметологічних технологій її коригування. Можна обрати декілька варіантів:

- спостерігаю за оточуючими та намагаюся сама слідувати вираженим модним тенденціям, мені подобається сучасна естетика більш ніж на минулих часів
- спостерігаю за оточуючими, не поспішаю вносити зміни в свій звичний вигляд
- спостерігаю за оточуючими та візуальним контентом в інтернеті, вражена можливостями сучасних технологій коригування зовнішності
- спостерігаю за природними змінами свого тіла та обличчя, планую коригувати, розмірковую та підбираю оптимальні варіанти втручання
- не збираюсь нічого робити радикального із своєю зовнішністю, вважаю це небезпечним для фізичного та психічного здоров'я
- вже дещо зробила, поки задоволена
- вже дещо зробила, розчарована

ДОДАТОК Д

Таблиця Д.2.1.

**Особливості самоусвідомлення жінок з різними оцінкою та досвідом
медико-косметологічного коригування зовнішності**

	Ставлення до медико-косметологічних втручань				
	Оцінка СД		Досвід		
Питання анкети Варіанти відповідей	Нижче за середнє, %	Вище за середнє, %	Не планують, %	Планують або мають досвід, %	Загалом, %
Виберіть з перелічених твердження, яке найточніше відповідає Вашому самоусвідомленню зараз					
Я доросла жінка	45,5	15,0	28,6	35,7	31,0
Я жінка середнього віку	36,4	15,0	25,0	28,6	26,2
Я молода жінка	18,1	50,0	32,1	35,7	33,3
Я не усвідомлюю себе крізь вікову категорію	0,0	20,0	14,3	0,0	9,5
Яка з наведених думок найбільш співпадає з Вашим усвідомленням себе жінкою свого фактичного віку					
відчуваю себе молодшою за свій фактичний вік	72,7	70,0	67,9	78,6	71,4
добре усвідомлюю себе жінкою на свій фактичний вік	27,3	30,0	32,1	21,4	28,6
Оберіть твердження, яке більш за все відповідає Вашому відчуттю себе					
добре відчуваю свою жіночність і вона передує всім іншим моїм якостям	45,5	30,0	35,7	42,9	38,1
мені комфортно, коли в мені бачать особистість і професійність, а не людину	31,8	35,0	35,7	28,5	33,3

відповідної статі					
Я завжди мала сумніви щодо своєї жіночності	22,7	35,0	28,6	28,6	28,6
добре відчуваю свою жіночність і вона передусім всім іншим моїм якостям	45,5	30,0	35,7	42,9	38,1
Зазначте, будь ласка, Ваше сімейне положення					
вдова	9,1	5,0	7,1	7,1	7,1
іноді маю короткострокові стосунки	9,1	5,0	10,7	0,0	7,1
маю партнерські стосунки без оформлення	13,6	10,0	10,7	14,3	11,9
одружена	27,3	50,0	35,7	42,9	38,1
розлучена, налаштована на нові стосунки	18,2	20,0	17,9	21,4	19,0
самотня, шукаю партнера	0,0	5,0	3,6	0,0	2,4
сингл, мене влаштовує	22,7	5,0	14,3	14,3	14,3
Вкажіть, чи є у Вас діти, дорослі діти, діти-підлітки. Можна обрати декілька варіантів					
діти середнього шкільного віку (9 - 12 років)	9,1	10,0	7,1	14,3	9,5
діти середнього шкільного віку (9 - 12 років), молодші школярі (6 - 8 років)	0,0	5,0	0,0	7,1	2,4
дорослі (18+ років)	54,5	25,0	35,7	50,0	40,5
дорослі (18+ років), діти середнього шкільного віку (9 - 12 років)	0,0	5,0	0,0	7,1	2,4
дорослі (18+ років), підлітки (13 - 17 років)	0,0	10,0	7,1	0,0	4,8
малюки або діти дошкільного віку (0 - 5 років)	0,0	10,0	3,6	7,1	4,8
молодші школярі (6 - 8 років)	0,0	5,0	3,6	0,0	2,4
не маю дітей	31,8	15,0	28,6	14,3	23,8
підлітки (13 - 17 років)	4,5	15,0	14,3	0,0	9,5
Вкажіть будь ласка рід Вашої діяльності					
маю декілька робот (видів зайнятості, що сплачуються)	9,1	0,0	7,1	0,0	4,8
останнім часом не працюю, зараз роботу не	9,1	5,0	10,7	0,0	7,1

шукаю					
останнім часом не працюю, шукаю роботу	0,0	5,0	3,6	0,0	2,4
самозайнята	9,1	20,0	10,7	21,4	14,3
тривалий час працюю на одному місці в усталеному колективі	59,1	65,0	60,7	64,3	61,9
часто змінюю робочі місця (не більше 3-х років на одному)	9,1	0,0	3,6	7,1	4,8
щойно влаштувалась на нове місце роботи, адаптуюсь у колективі	4,5	5,0	3,6	7,1	4,8
Вкажіть, в яких колективах маєте найбільший досвід роботи					
жіночій	54,5	25,0	28,6	64,3	40,5
змішаний	40,9	65,0	64,3	28,6	52,4
чоловічій	4,5	10,0	7,1	7,1	7,1
З наведених тверджень виберіть те, що найбільш точно співпадає з Вашими відчуттями і діями стосовно Вашого тіла і обличчя протягом життя					
до змін ставлюся задовільно, користуюсь косметичними засобами, вважаю себе доглянутою, цього достатньо	86,4	70,0	82,1	71,4	78,6
зміни турбують, але нічого не вдієш, я рано почала фізично старіти	9,1	5,0	7,1	7,1	7,1
помічаю зміни у всіх дрібницях, стурбована проявом тілесних вікових ознак, намагаюсь будь- якими методами тримати виразний та молодший вигляд	4,5	15,0	7,1	14,3	9,5
природні зміни вкрай не задовольняють, останнім часом коригую зовнішність за допомогою медичних або косметологічних методів, вважаю це сучасною необхідністю	0,0	10,0	3,6	7,1	4,8
до змін ставлюся задовільно, користуюсь косметичними засобами, вважаю себе	86,4	70,0	82,1	71,4	78,6

доглянутою, цього достатньо					
Чи змінилися Ваше тіло та обличчя з часом					
змінилися у кращий бік завдяки моїм зусиллям	4,5	10,0	3,6	14,3	7,1
лише по фото можу пригадати якою була, навіть не помітила як стала такою як зараз	0,0	5,0	0,0	7,1	2,4
ні	0,0	5,0	3,6	0,0	2,4
сильно змінилися природно у порівнянні з юністю	9,1	0,0	7,1	0,0	4,8
так	86,4	80,0	85,7	78,6	83,3
Яка з наведених думок стосовно власної зовнішності може бути вашою					
добре себе знаю, вважаю симпатичною, давно винайшла свій «код краси»	18,2	10,0	10,7	21,4	14,3
добре себе знаю, дотримуюсь невимушеності у зовнішньому вигляді, поважаю і ставлюся з цікавістю до своєї індивідуальності	40,9	40,0	42,9	35,7	40,5
з часом я стала гарнішою, вік мені пасує	18,2	20,0	17,9	21,4	19,0
не маю зайвого часу і цікавості щодо спостереження змін своєї зовнішності, сприймаю себе як є	22,7	15,0	21,4	14,3	19,0
ніколи не була привабливою і з часом не краще, але звикла до себе	0,0	5,0	3,6	0,0	2,4
через проблеми зі здоров'ям мені не вдається виглядати так як хочеться	0,0	10,0	3,6	7,1	4,8
Оберіть з наведених варіантів «ставлення» найбільш відповідний Вашим поглядам щодо сучасних трендів естетики зовнішності та медико-косметологічних технологій її коригування. Можна обрати декілька варіантів					
вже дещо зробила, поки задоволена	4,5	0,0	0,0	7,1	2,4
не збираюсь нічого робити радикального із своєю зовнішністю, вважаю це небезпечним	27,3	15,0	32,1	0,0	21,4

для фізичного та психічного здоров'я					
спостерігаю за оточуючими та візуальним контентом в інтернеті, вражена можливостями сучасних технологій коригування зовнішності	4,5	20,0	17,9	0,0	11,9
спостерігаю за оточуючими та візуальним контентом в інтернеті, вражена можливостями сучасних технологій коригування зовнішності, вже дещо зробила, поки задоволена	4,5	0,0	0,0	7,1	2,4
спостерігаю за оточуючими та візуальним контентом в інтернеті, вражена можливостями сучасних технологій коригування зовнішності, не збираюсь нічого робити радикального із своєю зовнішністю, вважаю це небезпечним для фізичного та психічного здоров'я	4,5	0,0	3,6	0,0	2,4
спостерігаю за оточуючими та візуальним контентом в інтернеті, вражена можливостями сучасних технологій коригування зовнішності, спостерігаю за природними змінами свого тіла та обличчя, планую коригувати, розмірковую та підбираю оптимальні варіанти втручання	4,5	0,0	0,0	7,1	2,4
спостерігаю за оточуючими та намагаюся сама слідувати вираженим модним тенденціям, мені подобається сучасна естетика більш ніж на минулих часів, не збираюсь нічого робити радикального із своєю зовнішністю, вважаю це небезпечним для фізичного та психічного здоров'я	0,0	5,0	3,6	0,0	2,4
спостерігаю за оточуючими та намагаюся сама слідувати вираженим модним	0,0	5,0	0,0	7,1	2,4

тенденціям, мені подобається сучасна естетика більш ніж на минулих часів, спостерігаю за природними змінами свого тіла та обличчя, планую коригувати, розмірковую та підбираю оптимальні варіанти втручання					
спостерігаю за оточуючими, не поспішаю вносити зміни в свій звичний вигляд	22,7	20,0	32,1	0,0	21,4
спостерігаю за оточуючими, не поспішаю вносити зміни в свій звичний вигляд, не збираюсь нічого робити радикального із своєю зовнішністю, вважаю це небезпечним для фізичного та психічного здоров'я	4,5	5,0	7,1	0,0	4,8
спостерігаю за оточуючими, не поспішаю вносити зміни в свій звичний вигляд, спостерігаю за оточуючими та візуальним контентом в інтернеті, вражена можливостями сучасних технологій коригування зовнішності, не збираюсь нічого робити радикального із своєю зовнішністю, вважаю це небезпечним для фізичного та психічного здоров'я	0,0	5,0	3,6	0,0	2,4
спостерігаю за оточуючими, не поспішаю вносити зміни в свій звичний вигляд, спостерігаю за природними змінами свого тіла та обличчя, планую коригувати, розмірковую та підбираю оптимальні варіанти втручання	4,5	15,0	0,0	28,6	9,5
спостерігаю за оточуючими, не поспішаю вносити зміни в свій звичний вигляд, спостерігаю за природними змінами свого тіла та обличчя, планую коригувати, розмірковую та підбираю оптимальні	4,5	0,0	0,0	7,1	2,4

варіанти втручання, вже дещо зробила, поки задоволена					
спостерігаю за природними змінами свого тіла та обличчя, планую коригувати, розмірковую та підбираю оптимальні варіанти втручання	9,1	5,0	0,0	21,4	7,1
спостерігаю за природними змінами свого тіла та обличчя, планую коригувати, розмірковую та підбираю оптимальні варіанти втручання, вже дещо зробила, поки задоволена	0,0	5,0	0,0	7,1	2,4
спостерігаю за природними змінами свого тіла та обличчя, планую коригувати, розмірковую та підбираю оптимальні варіанти втручання, не збираюсь нічого робити радикального із своєю зовнішністю, вважаю це небезпечним для фізичного та психічного здоров'я	4,5	0,0	0,0	7,1	2,4
Оберіть, будь ласка, найбільш відповідний опис щодо Вашого відношення до власної зовнішності протягом життя					
довго звикаю до будь - яких перевтілень у зовнішньому вигляді, нервую, тому коли хочу змін у власному образі, скоріше утримаюсь	4,5	5,0	7,1	0,0	4,8
постійно експериментую із зовнішністю, швидко втілюю модні тренди	0,0	5,0	0,0	7,1	2,4
прислухаюсь до партнера, мені важлива його думка та схвалення	0,0	5,0	0,0	7,1	2,4
ретельно дбаю про своє тіло та обличчя, маю звичку до фізичних вправ, здорового харчування, відвідування спеціалістів естетичного догляду тощо	13,6	10,0	7,1	21,4	11,9
спокійно ставлюсь до своєї зовнішності,	59,1	50,0	60,7	42,9	54,8

роблю мінімальні процедури естетичного догляду (стрижка, фарбування волосся, повсякденний мейкап тощо), більшу увагу приділяю одягу					
сфокусована на реалізації життєвих планів, в яких зовнішність має другорядне значення	4,5	10,0	7,1	7,1	7,1
тривалий час підтримую звичний вигляд та уникаю будь - яких змін у зовнішньому вигляді, мене все влаштовує	18,2	15,0	17,9	14,3	16,7
Чи маєте Ви певні думки як має виглядати доросла жінка					
ні	22,7	25,0	21,4	28,6	23,8
так	77,3	75,0	78,6	71,4	76,2

ДОДАТОК Е

Таблиця Е.2.1.

**Відношення показників за факторами самоставлення респонденток з
досвідом коригування зовнішності**

		Ставлення до медико-косметологічних втручань		
		Не планують, %	Планують або мають досвід, %	Загалом, %
Інтегральне самоставлення	Ознака не визначена	0,0	0,0	0,0
	Ознака визначена	0,0	0,0	0,0
	Ознака яскраво визначена	100,0	100,0	100,0
Самоповага I	Ознака не визначена	25,0	7,1	19,0
	Ознака визначена	17,9	7,1	14,3
	Ознака яскраво визначена	57,1	85,7	66,7
Аутосимпатія II	Ознака не визначена	17,9	14,3	16,7
	Ознака визначена	25,0	28,6	26,2
	Ознака яскраво визначена	57,1	57,1	57,1
Очікуване ставлення від інших III	Ознака не визначена	53,6	28,6	45,2
	Ознака визначена	46,4	64,3	52,4
	Ознака яскраво визначена	0,0	7,1	2,4
Самоінтерес IV	Ознака не визначена	25,0	0,0	16,7
	Ознака визначена	14,3	14,3	14,3

Продовж.. Таб. Е.2.1.

	Ознака яскраво визначена	60,7	85,7	69,0
Самовпевненість 1	Ознака не визначена	35,7	7,1	26,2
	Ознака визначена	25,0	35,7	28,6
	Ознака яскраво визначена	39,3	57,1	45,2
Ставлення інших 2	Ознака не визначена	92,9	78,6	88,1
	Ознака визначена	7,1	21,4	11,9
	Ознака яскраво визначена	0,0	0,0	0,0
Самоприйняття 3	Ознака не визначена	10,7	0,0	7,1
	Ознака визначена	53,6	28,6	45,2
	Ознака яскраво визначена	35,7	71,4	47,6
Самопослідовність 4	Ознака не визначена	21,4	7,1	16,7
	Ознака визначена	17,9	7,1	14,3
	Ознака яскраво визначена	60,7	85,7	69,0
Самозвинувачення 5	Ознака не визначена	57,1	50,0	54,8
	Ознака визначена	21,4	21,4	21,4
	Ознака яскраво визначена	21,4	28,6	23,8
Самоінтерес 6	Ознака не визначена	25,0	0,0	16,7
	Ознака визначена	10,7	14,3	11,9
	Ознака яскраво визначена	64,3	85,7	71,4

Продовж. Таб. Е.2.1.

Саморозуміння 7	Ознака не визначена	10,7	0,0	7,1
	Ознака визначена	10,7	7,1	9,5
	Ознака яскраво визначена	78,6	92,9	83,3

ДОДАТОК Ж

Таблиця Ж.2.1.

Фактор Самозвинувачення 5 – оцінка СД

		Оцінка СД		Всього, %
		Нижче за середнє, %	Вище за середнє, %	
Самозвинувачення 5	Ознака не визначена	45,5	65,0	54,8
	Ознака визначена	13,6	30,0	21,4
	Ознака яскраво визначена	40,9	5,0	23,8

«Оцінка СД» – це результати оцінювання жінками медико-косметологічних втручань за методикою «Семантичний диференціал» за фактором «Оцінка». «Нижче за середнє» – це респонденти, оцінки яких були нижче за емпіричне середнє, «Вище за середнє» - це респонденти, оцінки яких були вище за емпіричне середнє.

Статистична значимість визначена за допомогою на рівні α – менше 0,5, χ^2 критерій значущості на рівні 0,21.

Таблиця Ж.2.2.

Фактор Самозвинувачення 5 – Сила СД

		Сила СД		Всього %
		Нижче за середнє ,%	Вище за середнє ,%	
Самозвинувачення 5	Ознака не визначена	56,5	52,6	54,8
	Ознака визначена	8,7	36,8	21,4
	Ознака яскраво визначена	34,8	10,5	23,8

«Сила СД» – це результати оцінювання жінками медико-косметологічних втручань за методикою «Семантичний диференціал» за фактором «Сила».

Статистична значимість визначена значущою на рівні α — менше 0,5, χ^2 критерій значущості на рівні 0,04.

Таблиця Ж.2.3.

Фактор Самозвинувачення 5 — Активність СД

		Активність СД		Всього, %
		Нижче за середн є, %	Вище за середн є, %	
Самозвинувачення 5	Ознака не визначена	47,6	61,9	54,8
	Ознака визначена	9,5	33,3	21,4
	Ознака яскраво визначена	42,9	4,8	23,8

«Активність СД» — це результати оцінювання жінками медико-косметологічних втручань за методикою «Семантичний диференціал» за фактором «Активність».

Статистична значимість визначена значущою на рівні α — менше 0,5, χ^2 критерій значущості на рівні 0,008.